

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jan Urban

**Srovnání přístupu Evropského soudu pro lidská práva a
Nejvyššího soudu Spojených států amerických k některým
aspektům svobody projevu**

**The comparison of the approaches of the European Court for
Human Rights and the Supreme Court of the USA to some aspects
of the freedom of expression**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. PhDr. Jan Wintr, Ph.D.

Katedra teorie práva a právních učení

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 25.6. 2016

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

.....

Datum

.....

Jan Urban

Poděkování:

Chtěl bych tímto poděkovat vedoucímu této diplomové práce doc. JUDr. PhDr. Janu Wintrovi, Ph.D., který mi byl vždy k dispozici při psaní diplomové práce a dal mi mnoho podnětných rad, které mi velmi pomohly.

Dále bych chtěl poděkovat všem blízkým, kteří mi byli podporou po celou dobu mého studia.

Obsah

I.	Úvod	6
II.	Svoboda projevu: obecné zařazení a historický vývoj	8
1)	Co to je svoboda projevu?	8
2)	Historie a vývoj svobody projevu v Evropě	8
i.	Svoboda projevu ve starověku a středověku	8
ii.	Svoboda projevu v novověku	9
iii.	Svoboda projevu v rámci OSN	12
iv.	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	13
3)	Vývoj svobody projevu v USA	14
i.	Deklarace nezávislosti	14
ii.	První dodatek americké Ústavy	15
III.	Hate speech a jiné nebezpečné projevy	17
1)	Definice a přístup k nenávislným projevům (hate-speech) z pohledu ESLP	17
i.	Definice hate-speech	17
ii.	Obecně o přístupu ESLP k omezování svobody projevu	17
iii.	Pětistupňový test	19
2)	Vybraná judikatura ESLP zabývající se „hate speech“	24
i.	Jersild proti Dánsku	24
ii.	M’bala M’bala proti Francii a popírání holokaustu	26
iii.	Perinçek proti Švýcarsku	28
iv.	Le Pen proti Francii – podněcování k náboženské nenávisti	30
v.	Shrnutí přístupu ESLP k „hate speech“	31
3)	Pojem a přístup k nenávislným projevům v USA	35
i.	První dodatek Ústavy Spojených států obecně	35
ii.	Chaplinsky v. New Hampshire - bojovná slova (fighting words) a následný vývoj	36

iii.	Šíření nebezpečných myšlenek cesta k případu Brandenburg ... v. Ohio	37
iv.	R.A.V. proti městu St. Paul a zastrašování symboly	43
v.	Snyder v. Phelps – pobuřující projevy v. ochrana osobnosti.....	47
vi.	Shrnutí amerického přístupu k omezování nenávistných projevu	49
IV.	Závěr.....	51
1)	Obecné shrnutí.....	51
2)	Univerzální řešení.....	53
V.	Seznam použitých zkratk	57
VI.	Zdroje.....	58
1)	Použitá literatura.....	58
2)	Odborné články	59
3)	Prameny práva	60
4)	Seznam použité judikatury	61
VII.	Abstrakt	64
VIII.	Klíčová slova	64
IX.	Summary.....	65
X.	Keywords.....	65

I. Úvod

Jako téma diplomové práce jsem si zvolil svobodu projevu jako jednu ze základních svobod. V současné době jde o velice aktuální téma v souvislosti s rostoucí mírou extremismu, zejména v Evropě. Ve společnosti stále častěji zaznívají projevy nenávisti vůči určitým skupinám osob. I v České republice máme v současné době několik aktuálních případů, které jsou ve stadiu prověřování, zda nejde o trestné činy. Zejména projevy docenta Martina Konvičky jsou velmi znepokojující nejen z hlediska obsahu, ale i s ohledem na dosažené vzdělání autora těchto projevů. Považuji proto za přínosné podívat se na možná omezení svobody projevu a porovnat tato omezení v rozdílných přístupech Evropského soudu pro lidská práva a Nejvyššího soudu Spojených států amerických. Hlavním cílem mojí diplomové práce je podívat se na oba přístupy v konkrétních případech zaměřených zejména na nenávistné projevy.

K rozhodnutí věnovat se hlouběji tématu svobody projevu, a zejména srovnání evropského a amerického přístupu, mě dovedlo mimo jiné i absolvování předmětů Legal Reasoning: First Amendment case law a Legal Argumentation and Debate: First Amendment Issues in Context, které na Právnické fakultě Univerzity Karlovy vyučuje Sean Wesley Davidson, a během kterých jsem v rámci podnětných diskuzí o velmi zajímavých případech týkajících se svobody projevu v USA získal základní přehled o přístupu a principech uplatňovaných ve Spojených státech. Zejména mně však předmět dal podnět k tomu, abych se tématem více zabýval, jelikož jsem v některých případech shledal přístup, který je aplikovaný v USA, jako zajímavý a chtěl jsem proto zjistit, v jakých případech lze tento přístup považovat za přijatelnější než přístup ESLP a naopak. Ve svojí práci jsem se rozhodl postupovat tak, že se na úvod zaměřím na historický kontext svobody projevu, postavení této svobody ve společnosti v průběhu historie a na vývoj, kterým prošla. V další části se zaměřím na analýzu přístupu ESLP, přičemž se pokusím rozebrat základní principy, na kterých stojí přístup k omezování svobody projevu v Evropě a dále tyto principy budu aplikovat při rozboru konkrétních rozhodnutí ESLP. Stejnou metodu zvolím při rozboru přístupu Nejvyššího soudu USA, přičemž zde budu

klást ještě větší důraz na rozbor konkrétních případů, jelikož v právním systému USA hrají precedenty významnou roli. Zaměřím se zejména na případy, které vytvořily určité doktríny, podle kterých Nejvyšší soud USA často postupuje dodnes. Mezi další cíle této práce řadím i prozkoumání možných důvodů, které vedou k rozdílům mezi oběma přístupy.

Na závěr bych se pokusil shrnout oba přístupy a vyvodit z jejich poznání určité obecné závěry, abstrahovat určité univerzální řešení kombinací obou přístupů, anebo dojít k závěru, že přístupy jsou natolik odlišné a podmíněné společenskou situací, že oba přístupy jsou těmi nejlepšími možnými pro konkrétní oblast.

II. Svoboda projevu: obecné zařazení a historický vývoj

1) Co to je svoboda projevu?

Svoboda projevu je tradičně řazena mezi práva politická. Jde o široký pojem, který v sobě integruje nejen právo na svobodné vyjadřování všemi možnými prostředky, ať už jde o slovo, písmo, symboly a další, ale váže na sebe další práva, zejména je tradičně pod pojem svoboda projevu řazeno právo na informace.¹ Základní chápání pojmu svoboda projevu je tedy možnost vyjádřit se, aniž by kdokoliv mohl rozhodnout, zda je toto vyjádření přípustné či nikoliv. Svoboda projevu je svobodou absolutní a negativní. To znamená, že s sebou nese povinnost ostatních zdržet se jednání, která by omezovala svobodu jiných a zároveň působí vůči všem (erga omnes). Žádný právní stát neposkytuje neomezenou svobodu projevu. Vždy má určité limity, jejichž porovnání v kontextu Evropy a USA se budu věnovat více v následujících kapitolách.

2) Historie a vývoj svobody projevu v Evropě

i. Svoboda projevu ve starověku a středověku

Prvně se zaměřím na kontinent, jehož je Česká republika součástí, tedy na Evropu. Svoboda projevu, stejně tak jako všechna politická práva, nebyla v průběhu historie vždy samozřejmostí. Bylo třeba mnohých staletí vývoje, než společnost dospěla do stavu, ve kterém je svoboda projevu považována za základní stavební kámen naší západní společnosti. Velmi dobrým důkazem tvrzení, že svoboda projevu nebyla vždy samozřejmost, je proces s filozofem Sokratem. Sokrates byl odsouzen na smrt v Athénách roku 399 př. n. l. za jeho učení, které se znelíbilo tehdejším představitelům tohoto antického města, dříve známého pro svoje demokratické zřízení.² O svobodě projevu se konkrétně můžeme dočíst poprvé v díle starověkého myslitele Platóna, který se ve 3. knize díla Ústava staví na stranu odpůrců svobody slova, když dochází k závěru, že

¹ **Kmec, Kosař, Kratochvíl, Bobek.** Evropská úmluva o lidských právech. Praha : C.H.Beck, 2012. 978-80-7400-365-3.

² Periklés (500 př. n. l. – 429 př. n. l) považoval právě svobodu slova za hlavní rozdíl mezi Athénami a Spartou

tvůrce bájí je třeba kontrolovat a případně cenzurovat, aby si jejich čtenáři nedělali přílišné obavy ze smrti a tím pak neklesala jejich bojeschopnost v armádě.³ Karl Popper Platóna ve svém díle *Otevřená společnost a její nepřátelé* kritizuje a usuzuje, že položil základ budoucím totalitárním režimům.⁴ Mnoho dalších však s Popperem nesouhlasí a vytýkají mu, že bere Platónovo dílo příliš doslova.⁵

V dobách středověku spolu s rozvojem křesťanství a sílící úlohou církve se otázka nutnosti cenzury dostávala stále více do popředí. Po vynálezu knihtisku ještě více vzrostla potřeba církve cenzurovat knihy, které svými myšlenkami zpochybňovali učení církve. Vatikán se tedy stal hlavním evropským cenzorem, kde vznikaly seznamy se zakázanými knihami. První takový *Index librorum prohibitorum* byl vydán v roce 1559 na příkaz papeže Pavla IV. a po staletí byl doplňován. Poslední verze tohoto seznamu byla vydána v roce 1948 a platila do roku 1966.⁶ Na tomto seznamu figurovala řada uznávaných myslitelů a spisovatelů jako například Thomas Hobbes, John Milton, John Locke, ale i Honoré Balzac nebo třeba Jean - Paul Sartre a mnoho dalších.⁷ Je třeba dodat, že stejně jako největší sílu měla církev ve středověku, kdy nebylo výjimkou být za kacířství odsouzen k trestu smrti, stejně tak schopnost církve trestat rozšiřování zakázaných knih byla největší právě ve středověku.

ii. Svoboda projevu v novověku

V roce 1644 napsal britský myslitel John Milton dodnes velice ceněnou obranu svobody projevu s názvem *Areopagitica*. Toto dílo vzniklo mimo jiné jako reakce na Licensing Order, kterým britský parlament uložil přísně restriktce na obsah publikovaných textů. V tomto neobyčejně propracovaném díle Milton

³ **PLATÓN.** *Ústava*. Praha : OIKOYMENH, 2004. 80-7298-142-0, s.70

⁴ **POPPER, Karl R.** *Otevřená společnost a její nepřátelé*. Druhé, revidované vydání. Překlad Jana Odehnalová, Josef Moural. Praha: OIKOYMENH, 2015. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 9788072982615.

⁵ Například **HAWORTH, Alan.** *Free speech*. New York: Routledge, 1998. Problems of philosophy (Routledge (Firm)). ISBN 0415148057. s. 19-20

⁶ **NEWTH, Mette** Long history of Censorship, 2010.

http://www.beaconforfreedom.org/liste.html?tid=415&art_id=475

⁷ Celý seznam z poslední verze Index librorum prohibitorum je dostupný zde <http://www.cvm.qc.ca/gconti/905/BABEL/Index%20Librorum%20Prohibitorum-1948.htm>

shrnuje a rozebírá argumenty ve prospěch svobody projevu. Uvedu pro představu pouze některé, dle mého názoru zásadní argumenty. Při posuzování těchto argumentů v kontextu doby je dobré připomenout, že Milton byl silně věřící člověk, na rozdíl od jeho vrstevníka Thomase Hobbse. Nesdílel s ním proto názor, že lidé potřebují silný stát, aby je ochránil před nimi samými. Milton však nebyl takový romantik, aby věřil, že lidé jsou natolik bezúhonní a ctnostní, ale Milton tvrdí, že lidé se nestanou ctnostnými, pokud za ně bude morální rozhodnutí činit stát.⁸ Uvádí, že morálně silný člověk nemůže být zbaven volby a pokud ho této volby někdo (v tomto případě vláda) zbaví, nastolí cestu k morálně slabým lidem. Milton přirovnává svobodu projevu k fontáně, kterou právě cenzura může změnit v bahnitý rybník. Podle něj není jiná cesta než volný trh myšlenek jak dojít k pravdě a poznat tak, co je správně a co je špatné. Navíc podle něj cenzura vede k pohodlnějšímu a méně kreativnímu přístupu lidí, když jejich snaha objevovat nové horizonty poznání bude limitována obavou z cenzury, a tedy nemožnosti tyto nové poznatky sdělovat veřejnosti.

V roce 1689 vydal anglický král Vilém III. Oranžský spolu se svou manželkou Marií II. Stuartovnou Listinu práv (Bill of Rights), kterým potvrdil práva anglického parlamentu. Z pohledu svobody projevu bylo důležité ustanovení, které zaručovalo poslancům svobodu projevu na půdě parlamentu a nemožnost jejich stíhání za tyto projevy královskými orgány. Toto ustanovení můžeme pokládat za počátek poslanecké imunity. Z pohledu historie je tento dokument mimo jiné důležitý jako inspirace pro další podobné dokumenty, které následně vznikaly téměř o sto let později. Na jedné straně, pokud jde o území dnešních Spojených států amerických, kde vznikly postupně dokumenty jako Virginská deklarace práv, Deklarace nezávislosti a další. Ale vývoji v USA se budu krátce věnovat v samostatné části, proto se teď zaměřím na Evropský kontinent.

V Evropě se s rozvojem osvícenství v 18. století stále více dostávala do popředí otázka základních lidských práv. Zejména v druhé polovině 18. století

⁸ **MOREHOUSE, Isaac M.** Areopagitica: Milton's Influence on Classical and Modern Political and Economic Thought, 2009; dostupné zde: <https://mises.org/library/areopagitica-miltons-influence-classical-and-modern-political-and-economic-thought>

ve Francii se myšlenky osvícenství rozšířily a spolu s ním i požadavky na svobodné myšlení a svobodu projevu byly čím dále častější. Myslitelé jako Jean-Jacques Rousseau, Voltaire a další ve svých knihách podporovali a obhajovali svobodu projevu.

Vše vyvrcholilo v roce 1789 Velkou francouzskou revolucí a vyhlášením Deklarace práv člověka a občana, která byla zlomovým dokumentem v evropských dějinách. Poprvé byla v Evropě zakotvena práva, která byla považována za *přirozená, nezcizitelná a posvátná*⁹. Jde o taková práva, která nám dnes připadají samozřejmá, ale v té době šlo o revoluční změny v chápání pojetí lidských práv. Stěžejní jsou ustanovení o tom, že lidé se rodí svobodní a rovni na svých právech, že každý může činit to, co neškodí jiným nebo právě ustanovení článku XI., které stanoví, že „*svobodné sdělování myšlenek a názorů je jedním z nejdrahocennějších práv člověka, každý občan může tedy svobodně mluvit, psát, tisknout, jest se mu však zodpovídat za zneužívání této svobody v případech zákonem stanovených.*“. V tomto ustanovení poprvé můžeme identifikovat právo na svobodu projevu s možností jejího omezení pouze zákonem, což je základ dnešního standardního modelu, který je aplikován v evropském právním prostoru.

Bohužel je třeba dodat, že tyto myšlenky nebyly dodržovány v plné podobě ani v dalších fázích revoluce. Tím spíše po porážce francouzské revoluce a později po návratu absolutismu ve Francii. Byl to ale první velmi důležitý krok k ukotvení lidských práv do právních řádů, který rozšířil touhu po svobodném projevu i do ostatních států Evropy.¹⁰

V 19. století v Evropě stále převládala absolutistická státní zřízení, pro která svoboda projevu představovala určitý stupeň nebezpečí. To se projevovalo občasnými návraty cenzury v jednotlivých evropských státech.¹¹ Z této doby stojí za zmínku jedno důležité dílo, které napsal John Stuart Mill. Jedná se o esej O svobodě, ve kterém stejně jako před ním například Milton, argumentuje ve

⁹ **FLEGL, Vladimír.** Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarací. 1. vyd. Praha: Spektrum, 1990, 206 s. ISBN 8071070009. s. 36

¹⁰ **WAGNEROVÁ, Eliška a kol.** Listina základních práv a svobod: komentář. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6., komentář k čl. 17, Wagnerová, s. 422

¹¹ **WILKE** Jürgen, Censorship and Freedom of the Press, 2013. <http://iegego.eu/en/threads/european-media/censorship-and-freedom-of-the-press>

prospěch svobody, a kde poukazuje na význam svobody myšlení a projevu jako prostředku k nalézání pravdy. Z mého pohledu je nejzajímavější kapitola 2, ve které se Mill zabývá otázkou omezení názoru jednotlivce ve prospěch názoru většiny. Mill toto omezení striktně odmítá s odůvodněním, že fakt, že určitý názor je obecně přijímaný, z něj ještě nedělá názor správný. Abychom poznali co je pravda, musíme jí mnohdy nejprve nalézt mezi názory, které správné nejsou. Z toho důvodu je stěžejním pravdu pořád dokola zpochybňovat, abychom ji znovu a znovu potvrzovali. Navíc Mill tvrdí, že i na nepravdivém tvrzení můžeme nezdědka nalézt alespoň část pravdy, a proto je důležité k utvoření pravdy jako celku mít možnost seznámit se i s tímto názorem. Navíc vždy je tu podle něj riziko, že cenzurou se umlčí názor, který by se mohl později ukázat jako pravdivý. Velmi příhodný je Millův citát: „*společnost nemá větší právo měnit názor jednice, než je právo jednice měnit názor společnosti.*“¹² Mill prosazoval přístup, který je dnes velmi blízký USA, a to sice možnost omezit svobodu projevu má být pouze v případě, že je zde ohrožení ostatních jedinců.

Plné a stabilní ukotvení svobody projevu v právních rádech většiny evropských států ovšem přišlo až se všeobecným rozmachem otázky lidských práv a to sice po 2. světové válce. To bylo také období, kdy došlo k ratifikaci prvních mezinárodních dokumentů zakotvující svobodu projevu.

iii. Svoboda projevu v rámci OSN

Prvním takovým dokumentem je Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948. Jde o dokument, který přijalo Valné shromáždění Organizace spojených národů. Obsahuje rozsáhlý katalog lidských práv. Všeobecná deklarace lidských práv obsahuje požadavek na svobodu projevu hned na 2 místech. První zmínka je již v preambuli, kde je uvedeno: „*vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno*

¹² **John Stuart Mill.** On liberty. Boston: Ticknor and Fields, 1863, kapitola II. s. 35 – celý text je v angličtině dostupný zde

<https://ia802703.us.archive.org/10/items/onliberty05millgoog/onliberty05millgoog.pdf>

za nejvyšší cíl lidu.“¹³ Následně je svoboda projevu samostatně upravena v článku 17. Problematickým u této deklarace je její právní závaznost, jelikož jde o rozhodnutí Valného shromáždění a nikoliv o mezinárodní smlouvu není právně závazná. K této problematice stojí za zmínku dodat, že někteří právníci specializující se na mezinárodní právo zastávají názor, že obsah Všeobecné deklarace lidských práv se stal součástí obyčejového práva. S postupem času byl obsah této deklarace přijat nejen do většiny právních řádů demokratických států, ale i do dalších mezinárodních dokumentů.

V roce 1966 byl na půdě OSN schválen spolu s Mezinárodním paktem o hospodářských, sociálních a kulturních právech i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, ve kterém je svoboda projevu zakotvena v článku 19 odst. 2. Tento pakt byl prvním závazným mezinárodním dokumentem zakotvující svobodu projevu. Pro občany České republiky je navíc zajímavý z toho důvodu, že představitelé ČSSR jej v roce 1968 podepsali a pakt tak v roce 1976 vešel v účinnost¹⁴ i pro občany ČSSR. Jeho nedodržování a absence efektivního donucovacího prostředku později byla jedním z důvodů vzniku Charty 77, kde nedodržování svobody projevu bylo uvedeno jako důkaz porušování paktu.¹⁵

iv. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Nejdůležitějším dokumentem v rámci evropského prostoru je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, která byla přijata v rámci Rady Evropy v Římě 4. listopadu 1950 s platností k 3. září 1953. ČSFR k Úmluvě přistoupila 21. února 1991 s platností k 18. březnu 1992 a Úmluva byla publikována pod číslem 209/1992, ČSFR tak byla vůbec prvním státem bývalého východního

¹³ Všeobecná deklarace lidských práv, přijatá 10. prosince 1948 Valným shromážděním OSN (celý text dostupný zde: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>; pro zajímavost Československo se stejně jako ostatní členové východního bloku zdrželo hlasování)

¹⁴ Pakt byl publikován ve Sbírce zákonů jako vyhláška Ministerstva zahraničních věcí pod č. 120/1976 Sb.

¹⁵ **JÄGER, Petr a Pavel MOLEK.** Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007, 195 s. ISBN 9788090378650.

bloku, který k Úmluvě přistoupil¹⁶. Svoboda projevu je v Úmluvě zakotvena v článku 10 a to následovně:

1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice. Tento článek nebrání státům, aby vyžadovaly udělování povolení rozhlasovým, televizním nebo filmovým společností.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.“

Co je však z hlediska ochrany svobody projevu ještě důležitější než znění článku 10, to je znění článku 19, kterým byl v roce 1959 ustanoven Evropský soud pro lidská práva. Soud se zabývá individuálními nebo mezistátními stížnostmi namítajícími porušení občanských a politických práv zaručených Úmluvou. Od roku 1998 zasedá trvale a jednotlivci se na něj mohou obracet přímo.¹⁷

3) Vývoj svobody projevu v USA

i. Deklarace nezávislosti

Historický přehled vývoje svobody projevu začíná již u samotného vzniku Spojených států amerických a to sice Deklarací nezávislosti, jejímž prostřednictvím 13 kolonií na Kontinentálním kongresu ve Filadelfii vyhlásilo 4. července 1776 nezávislost na Velké Británii. Na textu deklarace měl velký podíl pozdější prezident Spojených států Amerických Thomas Jefferson. Deklarace ve

¹⁶ http://www.coe.int/cs/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures?p_auth=fxkjwSR2

¹⁷ Přehled základních informací o ESLP dostupný zde: http://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_CES.pdf

svém textu ospravedlňuje rozhodnutí vyhlásit nezávislost, a co je nejdůležitější, prohlašuje, že „všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni, že jsou obdařeni svým stvořitelem určitými nezcizitelnými právy, že mezi tato práva náleží život, svoboda a sledování osobního štěstí“.¹⁸ Tato věta ukazuje, že USA již od počátku své existence považují svobodu za jednu z nejdůležitějších zásad, na kterých americká společnost stojí. Viditelně odráží myšlenky Johna Locka z jeho známého díla Dvě pojednání o vládě. Zejména jeho definice přirozeného stavu, který je podle Locka „stav dokonalé svobody řídit svá jednání a nakládat se svým majetkem a se svými osobami, jak považují za vhodné, v mezích přirozeného zákona, aniž žádají povolení nebo závisí na vůli kohokoliv jiného...stav rovnosti, v němž všechna moc a pravomoc je vzájemná, aniž jeden má více než druhý.“¹⁹

ii. První dodatek americké Ústavy

Nejvýznamnější právní ochranu z perspektivy svobody projevu poskytuje v USA První dodatek americké ústavy, který byl spolu s dalšími devíti dodatky²⁰ přednesen na prvním zasedání Kongresu v roce 1789 Jamesem Maddisonem, a který vstoupil v platnost v roce 1791 po ratifikaci všemi státy federace. Jeho znění je na první pohled velmi jednoduché:

„Kongres nesmí vydávat zákony zavádějící nějaké náboženství nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání nějakého náboženství; právě tak nesmí vydávat zákony omezující svobodu slova nebo tisku, právo lidu pokojně se shromažďovat a právo podávat státním orgánům žádosti o nápravu křivd.“

První dodatek tak v jednom souvětí zaručuje hned čtyři svobody: náboženství, projevu, tisku a shromažďování. Vzhledem k obsahové stručnosti není překvapivé, že soudy a zejména pak Nejvyšší soud USA musely v průběhu historie řešit mnoho otázek týkajících se důležitých aspektů a významu Prvního dodatku. Jako příklad lze uvést kuriozní případ *South Florida Free Beaches*²¹,

¹⁸ Deklarace nezávislosti – text dostupný v angličtině zde:

http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html

¹⁹ LOCKE, John. Druhé pojednání o vládě. Praha, 1992., kapitola II.

²⁰ Prvních 10 dodatků americké ústavy je známých společně jako Bill of Rights (Listina práv)

²¹ Rozhodnutí Odvolacího soudu 11. Okrsku ze dne 18. června 1982 ve věci *South Florida Free Beaches v. City of Miami, Fla*, 734 F.2d 608,

kde soud v roce 1982 řešil otázku, zda je nudistické opalování projevem, který spadá pod ochranu Prvního dodatku. K některým z těchto problematickým otázkám se dostaneme v dalších kapitolách diplomové práce.²²

²² Soud rozhodl, že samotné opalování bez plavek, aniž je spojeno s nějakou další aktivitou, není vyjádření jakékoliv postoje nebo názoru a tudíž nespadá pod ochranu Prvního dodatku.

III. Hate speech a jiné nebezpečné projevy

1) Definice a přístup k nenávistným projevům (hate-speech) z pohledu ESLP

i. Definice hate-speech

Přestože ESLP již rozhodoval mnoho případů zabývajících se hate-speech, doposud neposkytl vyčerpávající definici, co to vlastně hate-speech je. Když se podíváme do slovníku, pojem hate-speech je vysvětlen jako projev, který útočí, uráží nebo vyhrožuje jedinci nebo skupině osob pro jejich barvu pleti, náboženství, národnost, pohlaví nebo sexuální orientaci.²³Tato definice víceméně postačí pro laické pochopení co je to hate-speech. Z pohledu právního je však toto vysvětlení nedostatečné a vágní. Respektive, abychom mohli spolehlivě určit hranici, kdy už je třeba případný projev právně postihovat, je třeba vyřešit několik podstatných otázek. To, že neexistuje žádná jednotná definice hate-speech je problematické zejména při sjednocování pohledu na tento pojem.

ii. Obecně o přístupu ESLP k omezování svobody projevu

Na úvod bych se chtěl blíže podívat na doktrínu tzv. bránící se demokracie, kterou je možné opakovaně identifikovat při studiu judikatury ESLP. Otcem tohoto pojmu je exilový německý akademik Karl Lowenstein, který v roce 1937 varoval před nástupem nacismu a apeloval na státy, aby do svých právních řádů začlenily mechanismy jak bránit demokracii.²⁴ Jedním z těchto mechanismů mělo být i omezení nenávistných projevů a projevů, které útočí na demokracii a jsou tak pro její existenci nebezpečné. Tento princip byl ale dále mnohými dalšími

²³ Pojem hate-speech a jeho význam z Oxford Dictionaries zde:

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/hate-speech>

²⁴ Zde si můžeme připomenout výrok Josepha Goeblesse z roku 1928: „Vstupujeme do Říšského sněmu, abychom se ve zbrojnici demokracie o ni postarali jejími vlastními zbraněmi. Stáváme se poslanci Říšského sněmu, abychom ochromili výmarské smýšlení s jeho vlastní podporou. Když je demokracie tak hloupá, aby nám za tuto medvědí službu dala volné jízdenky a diety, je to její věc.“ (citováno dle: ČERNÝ, Petr. Právní ochrana před extremismem. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, xiv, 255 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074000539.)

mysliteli dále rozvinut a není velkým překvapením, že po zkušenostech s totalitními režimy ve 20. století se tento princip bránící se demokracie (někdy také nazývám militantní demokracie) dnes zásadním způsobem uplatňuje napříč celou Evropou. Jeho základní charakteristika spočívá v tom, že státy dbají na zachování základních lidských práv a svobod, zároveň jsou ale státy připraveny aktivně zasahovat a omezovat tato práva v zájmu zachování demokratických hodnot. Dále to v mnohých případech také znamená, že státy jsou připraveny zasáhnout preventivně a nečekat tak na konkrétní např. násilný akt. To v sobě zahrnuje též omezení některých nenávistných projevů, které mohou mít potenciál eskalovat náladu ve společnosti do takové míry, že hrozí nebezpečí. Jako příklad si můžeme uvést rozhodnutí ve věci *Norwood* proti Spojenému království, kde stěžovatel umístil do svého okna velký plakát Britské národní strany s fotografií Světového obchodního centra v plamenech s textem „*pryč s islámem z Británie – chraňte Brity*“. ESLP uvedl, že „*takto obecně formulovaný a prudký útok na náboženskou skupinu, který spojuje skupinu jako celek s vážným teroristickým činem, je neslučitelný s hodnotami deklarovanými Evropskou úmluvou, a to tolerancí, sociálním smírem a nediskriminací*“²⁵. Tento výrok nevyvolal žádné konkrétní násilí nebo protiprávní jednání, ESLP však zasáhl právě proto, aby k tomu vůbec nedošlo.

Základním přístupem, který ESLP používá při omezování svobody projevu je aplikace restrikcí zakotvených v článku 10 odstavci 2 Úmluvy. Tato limitační klauzule obsahuje výčet možných legitimních cílů pro omezení práva na svobodu projevu. Tento výčet je taxativní, přičemž je poměrně široký, což dle některých právních expertů je poměrně překvapivé vzhledem ke zdůrazňovanému významu svobody projevu.²⁶ Svoboda projevu, jak ji chápe ESLP, v sobě „*nezahrnuje pouze právo na šíření názorů, které jsou obecně přijímány a jsou považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují: tak tomu chtějí pluralita, tolerance a duch otevřenosti, bez nichž není demokratické společnosti.*“²⁷ Při posuzování zda je

²⁵ z rozhodnutí ESLP ve věci *Norwood* proti Spojenému království ze dne 16.11.2004

²⁶ **Kmec, Kosař, Kratochvíl, Bobek.** Evropská úmluva o lidských právech. Praha : C.H.Beck, 2012 s. 996

²⁷ z rozhodnutí ESLP ve věci *Handyside* proti Spojenému království ze dne 7.12.1976

zásah do práva na svobodu projevu oprávněný či nikoliv ESLP používá tzv. pětistupňový test, který se pokusím rozebrat v následujícím oddíle.

ESLP při rozhodování jednotlivých případů týkajících se svobody projevu používá mimo limitace zakotvené v článku 10 odst. 2 Úmluvy také postup podle článku 17 Úmluvy, ve kterém je zakotven zákaz zneužití práva. Tento článek byl použit jako základ pro rozhodnutí ve výše uvedeném případě ve věci **Norwood proti Spojenému království**, kde soud shledal stížnost nepřijatelnou z důvodu porušení zákazu zneužití práva, když shledal vyobrazení výše uvedeného protislámského plakátu jako nepřijatelné zneužití práva, které nepoživá ochrany článku 10 Úmluvy. Další možností, kterou ESLP má je možnost aplikace článku 16 Úmluvy, který umožňuje omezit politickou činnost cizinců. Jeho znění je následující: : „*Nic v člancích 10, 11 a 14 nemůže být považováno za bránící Vysokým smluvním stranám uvalit omezení na politickou činnost cizinců.*“ Tento článek však díky nejednoznačně vymezeným pojmům v dnešní době nabízí velmi malé praktické uplatnění.²⁸

iii. Pětistupňový test

Test, který používá ESLP k posuzování oprávněnosti zásahů do práv zaručených Úmluvou spočívá v následujících krocích, které je možné vyjádřit následujícími otázkami: 1) spadá projednávaný případ pod rozsah namítaného článku Úmluvy?; 2) šlo o „zásah“ do lidských práv stěžovatele?; 3) byl tento zásah „v souladu se zákonem“?; 4) sleduje tento zásah alespoň jeden z legitimních cílů?; a konečně 5) je tento zásah „nezbytný v demokratické společnosti“?²⁹

Odpověď na první otázku, která se může na první pohled jevit jako nadbytečná pro svoji jednoznačnost, je ve výsledku značného významu. Určuje nám totiž, zda daný případ spadá pod působnost konkrétního článku Úmluvy. Pokud ESLP shledá, že případ nespadá pod rozsah tohoto článku, logicky není možné, aby byla Úmluva porušena. V praxi ovšem, jak uvádí i komentář

²⁸ ESLP doposud neodpověděl na stěžejní otázky jako například, co je možné pro účely tohoto ustanovení možné považovat za politickou činnost cizinců.

²⁹ **Kmec, Kosař, Kratochvíl, Bobek.** Evropská úmluva o lidských právech. Praha : C.H.Beck, 2012 s. 102

k Úmluvě,³⁰ESLP tento krok v řadě případů vůbec neposuzuje a přistupuje rovnou k druhému kroku. První krok testu má největší význam v případech, kdy dosud nebylo judikováno, zda spadají pod ochranu Úmluvy, v těchto případech pak tento krok hraje stěžejní roli. V oblasti svobody projevu můžeme jako jeden z mnoha případů, kdy ESLP řešil, zda daný projev spadá pod ochranu článku 10 uvést například rozhodnutí ve věci **Vajnai proti Maďarsku**³¹, kde se soud zabýval trestním stíháním levicového politika, který v průběhu demonstrace měl na klopi saka připnutou pěticipou hvězdu, která byla v Maďarsku jakožto symbol totalitního režimu zakázána. ESLP shledal porušení práva na svobodu projevu, přičemž rozsudek odůvodnil zejména tím, že pěticipá hvězda nemusí nutně být jen jako symbol komunistického režimu a porušování lidských práv, ale může mít mnoho dalších významů a zdaleka ne všechny jsou negativní. Z tohoto důvodů ESLP považoval, vzhledem k poklidnému průběhu demonstrace a absenci dalších důkazů, které by nasvědčovali cokoliv o úmyslech pana Vajnaie nabádat někoho nebo sám konat jakékoliv protiprávní jednání, jeho trestní stíhání za porušení jeho práva na svobodu projevu dle článku 10 Úmluvy. Dále je možné uvést zajímavý případ ve věci **Steel a další proti Spojenému království**³², kde ESLP poskytl ochranu protestu proti lovu lišek, který probíhal tím způsobem, že stěžovatelé pomocí loveckých rohů odvraceli pozornost loveckých psů a tím narušili celý lov.

Druhým krokem testu je zkoumání, zda šlo o zásah do práv stěžovatele. Opět pokud by ESLP došel k závěru, že nikoliv, není třeba postupovat dále a stížnosti nebude vyhověno. ESLP vzhledem k významu práva na svobodu projevu vykládá pojem zásah do práva poměrně široce. Možnosti zásahů do práva na svobodu projevu jsou velmi široké. Vedle předvídatelných zásahů jako jsou trestněprávní a občanskoprávní sankce, jsou zásahem do práva dále také výpověď s pracovního poměru, jak uvedl ESLP například v rozhodnutí ve věci

³⁰ Tamtéž, s.102-103

³¹ Rozhodnutí ESLP ve věci Vajnai proti Maďarsku ze dne 8.7.2008

³² Rozhodnutí ESLP ve věci Steel a další proti Spojenému království ze dne 22.9.1988

Heinisch proti Německu³³, kde soud vyhověl zdravotní sestře, která byla propuštěna z pracovního poměru z důvodu, že podala trestní oznámení na svého zaměstnavatele. Dalším zajímavým případem zásahu do práva na svobodu projevu je nejmenování do funkce z důvodu veřejného prezentování odlišného názoru, jak uvedl ESLP v jednom ze starších rozhodnutí ve věci **Wille proti Lichtenštejnsku**.³⁴ Stejně jako v prvním kroku není příliš časté, že by test skončil na druhém kroku. Rozhodnutí, kde by ESLP judikoval, že nedošlo k zásahu do práva stěžovatele je poměrně málo.³⁵

Třetím krokem testu se dostáváme k velmi podstatným částem testu, kde již není výjimkou množství sporů. Test legality, jak se běžně tomuto kroku říká, spočívá v tom, že ESLP zkoumá, zda byl zásah do stěžovatelova práva v souladu se zákonem. Pokud by ESLP zásah v souladu se zákonem neshledal, znamenalo by to porušení Úmluvy. Principy, kterými se ESLP řídí při aplikaci, jsou mimo jiné vyjádřeny v rozhodnutí ve věci **Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku**: „spojení „stanoví zákon“ a „v souladu se zákonem“ [nacházející se] v čl. 8–11 Úmluvy nevyžadují pouze to, aby sporné opatření mělo svůj základ ve vnitrostátním právu, nýbrž dotýká se i kvality samotného dotčeného právního předpisu. Právo má být dostatečně přístupné a předvídatelné, tj. formulováno s dostatečnou přesností, aby jednotlivci umožňovalo – v případě potřeby s příslušnou pomocí – usměrňovat své jednání.³⁶ Z tohoto rozhodnutí jasně vyplývá, že požadavek klade důraz i na materiální náležitosti předpisu, který je základem pro zásah do práva. Dále považuji za vhodné zmínit, že ESLP chápe pojem zákon v materiálním smyslu. Nezáleží tedy na konkrétní podobě předpisu, zda jde o zákon či podzákonný právní předpis.³⁷ Dokonce, jak je uvedeno v rozhodnutí **Sunday Times proti Spojenému království**³⁸ ve spojení

³³ Rozhodnutí ESLP ve věci Heinisch proti německu ze dne 21.7.2011; obdobně také v rozhodnutí ESLP ve věci Szima proti Maďarsku ze dne 9.10.2012 nebo Bucur a Toma proti Rumunsku ze dne 10.1.2013

³⁴ Rozhodnutí ESLP ve věci Wille proti Lichtenštejnsku ze dne 28.10.1999

³⁵ Jako příklad lze uvést rozhodnutí ve věci Kalaç proti Turecku ze dne 1.7.1997

³⁶ Rozhodnutí ESLP ve věci Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku ze dne 14.9.2010

³⁷ Zde je vhodné zmínit, že anglická verze úmluvy pracuje s pojmem „prescribed by law“, což je v překladu „předepsané právem“ a dle mého názoru by tato formulace více odrážela skutečný stav.

³⁸ Rozhodnutí ESLP ve věci Sunday Times proti Spojenému království ze dne 26.4.1979, kde ESLP stanovil, že nepsané právo je pramenem práva pro účely Úmluvy.

s rozhodnutím ve věci **Kruslin proti Francii**,³⁹ESLP považuje za právo v tomto smyslu i judikaturu soudů, která vykládá příslušná ustanovení právních předpisů. Ke kvalitativním požadavkům na konkrétní právo pro účely této diplomové práce postačí zmínit, že právo musí být dostupné, předvídatelně a musí zaručovat dostatečnou ochranu před svévolnou aplikací práva, což s sebou nese požadavek na dostatečně přesné vymezení práv a povinností.

Čtvrtým krokem, který ESLP posuzuje je tzv. test legitimacy. V tomto kroku, ESLP zkoumá, zda zásah do práva sleduje legitimní cíl. Zásah musí vždy sledovat alespoň jeden z legitimních cílů uvedených v Úmluvě. Konkrétně pro svobodu projevu je to článek 10 odst. 2. Určitou zajímavostí může být, že právě svoboda projevu je právem, pro jehož omezení Úmluva nabízí největší množství legitimních cílů, konkrétně zásah musí být *v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci*.⁴⁰Pro zásahy do práva na svobodu projevu státy používají v zásadě všechny z těchto legitimních cílů, záleží na konkrétním případě. Stanovení konkrétního cíle je důležité pro následné určení, které zásahy do práva jsou přípustné, jelikož ne všechny legitimní cíle umožňují stejné zásahy. Jde o to, že přestože ESLP nikdy výslovně nestanovil hierarchii mezi legitimními cíli, tak některé přece jenom považuje za důležitější. Zejména pokud jde o národní bezpečnost, ochranu morálky či nestrannost soudní moci umožňují rozsáhlejší zásahy do zaručených práv, s tím se ztotožňuje i například Kmec v komentáři k Úmluvě.⁴¹Závěrem je nutné dodat, že i zde ve většině případů není větších problémů podřadit zásah pod jeden z legitimních cílů, i když je jasné, že často budou spory o to, zda je tento cíl opravdu důvodem, proč k zásahu do práv došlo nebo jde jen o zástěrku pro opravdový cíl.

³⁹ Rozhodnutí ESLP ve věci **Kruslin proti Francii** ze dne 24.4.1990, kde ESLP jasně stanovil, že nepsané právo pro účely Úmluvy chápáno jako pramen práva nejen ve Spojeném království, ale i v ostatních státech.

⁴⁰ Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, 209/1992 Sb.

⁴¹ **Kmec, Kosař, Kratochvíl, Bobek.** *Evropská úmluva o lidských právech*. Praha : C.H.Beck, 2012,s.113

Posledním bodem, který ESLP v rámci testu zkoumá, je zda jde o omezení v demokratické společnosti nezbytný. Tento krok je pravděpodobně nejvýznamnějším ze všech kroků a zároveň nejméně předvídatelný. Nemá stanovena tak přesná pravidla, což je i pochopitelné, záleží totiž velmi významně na konkrétním případě. Přesto se v průběhu doby vyvinulo několik základních pomocných kritérií, která ESLP zkoumá, aby posoudil, zda je zásah nezbytný. Judikatura ESLP se v této oblasti ustálila na tom, že pojem „nezbytný“ znamená zejména existenci společenské potřeby po tomto omezení a dále toto omezení musí být přiměřené sledovanému legitimnímu cíli. Jde tedy o 2 základní podmínky, které musí být obě současně splněny. U testu nezbytnosti v případě svobody projevu, jde tedy zejména o poměrování nejčastěji dvou protichůdných zájmů a je vždy třeba posoudit, zda převáží společenská potřeba právo omezit, anebo význam svobody projevu.

V souvislosti s tímto krokem je vhodné připomenout doktrínu „margin of appreciation“ (prostor států pro uvážení). Jde o to, že státy mají určitý prostor pro uvážení, zda je konkrétní omezení nezbytné. Tento prostor není pro každé právo a dokonce ani pro jednotlivé legitimní cíle stejný. Faktorů, které hrají roli je celá řada. Jde zejména o sledovaný legitimní cíl, charakter projevu, možný ohlas ve společnosti, ale zároveň také o rozsah zásahu do svobody projevu. Konkrétním příkladem může být například, že omezení práv z důvodu národní bezpečnosti bude častěji a ve větší míře možné pokud hrozí ozbrojený konflikt nebo právě v průběhu takového konfliktu. Vzhledem k rozsahu dané problematiky se na konkrétnější rozbor těchto faktorů zaměřím u konkrétních případů, kterým se budu věnovat v následující části práce.

2) Vybraná judikatura ESLP zabývající se „hate speech“

i. Jersild proti Dánsku

První případ, který bych chtěl rozebrat je dnes již poměrně starý případ ve věci **Jersild proti Dánsku**⁴², ve kterém šlo o pronesení vysoce nenávistných projevů v rámci televizního pořadu. Ten pořídil a odvysílal Jens Olaf Jersild a měl za cíl představit veřejnosti určité rasistické názory, které se ve společnosti vyskytují a chtěl ukázat mentalitu a zároveň sociální prostředí, ze kterého tito jedinci pochází. Pořad byl odvysílán v rámci seriózního publicistického bloku a byl určen pro informovaného posluchače. V rozhovoru členové extremistické skupiny Greenjackets pronesli celou řadu nenávistných projevů směřovaných mimo jiné na lidi černé barvy pleti. V určitých pasážích rozhovoru dokonce přirovnávali černochy ke gorilám a odpírali jim postavení lidí.

Poté, co byl rozhovor odvysílán, byl Jersild a jeho nadřízení odsouzeni za napomáhání ke spáchání trestného činu šíření rasistických projevů k zaplacení pokuty. Věc se dostala až k ESLP a ten rozhodl v poměru hlasů 12:7 ve prospěch Jersilda, tedy že uložení pokuty došlo k porušení práva na svobodu projevu. Mezi hlavní argument, patřilo, že zmiňované projevy nepronesl Jersild sám, nýbrž pouze umožnil skupině Greenjackets jejich pronesení v rámci televizního rozhovoru. ESLP ve svém rozhodnutí mimo jiné také zdůraznil, že členové skupiny Greenjackets v tomto případě nejsou chráněni Úmluvou.⁴³ Soud přitom akcentoval význam svobody projevu jako nedílné součást demokracie a vztahující se i na informace, které mohou šokovat nebo urážet. Zároveň uvedl, že tisk hraje velmi významnou roli v rámci veřejné debaty a je jeho povinností poskytovat veškeré druhy informací veřejného zájmu, přičemž veřejnost má právo tyto informace získat. Novináři dále dle ESLP tímto plní svou výsostnou roli „hlídacích psů“ demokracie. Přičemž se tato povinnost nevztahuje pouze na tištěná media, ale i na audiovizuální media.⁴⁴ Přestože soud shledal, že zásah

⁴² Rozhodnutí ESLP ve věci Jersild proti Dánsku ze dne 23.9.1994

⁴³ Rozhodnutí ESLP ve věci Jersild proti Dánsku ze dne 23.9.1994, §35

⁴⁴ tamtéž §35

sledoval legitimní cíl, konkrétně ochranu pověsti a práv jiných, v rámci testu nezbytnosti v demokratické společnosti došel k závěru, že veřejná debata o problémech, jako je rasismus, je důležitá a zároveň Jersild v rozhovoru nepodporoval rasistické myšlenky, které pronášeli Greenjackets, navíc rozhovor uvedl poznámkou, že je to reakce na tehdejší debatu zabývající se rasismem, která v Dánsku probíhala.

K rozhodnutí byla připojena dvě disentující stanoviska. Argumentovala tím, že většinové rozhodnutí příliš mnoho upřednostnilo svobodu tisku před ochranou práv dotčených osob, v tomto případě zejména lidí černé barvy pleti. Dále také poukazovali, že Jersild se v rámci pořadu jasně nevyjádřil, že výroky Greenjackets jsou nepřijatelné. Dalším argumentem bylo, že dánský soud provedl test nezbytnosti, když se pečlivě snažil najít rovnováhu mezi svobodou projevu a ochranou lidské důstojnosti, přičemž dle názorů disentujících soudců postupoval dánský soud v rámci svého možného uvážení a správně rozhodl, že Jersild by neměl být chráněn. Dále také upozorňovali, na možný negativní dopad takovýchto výroků na některé skupiny obyvatel, kteří jsou často příliš zasaženi negativními aspekty dnešní doby jako je nezaměstnanost a chudoba. Tito lidé si podle disentujících soudců často hledají obětního beránka, na kterého svedou veškeré svoje problémy a pokud soud neposkytne dostatečnou ochranu menšinám proti útokům jako v případě Greenjackets, vystavuje je tak riziku, že se stanou těmi obětními beránky právě oni.

Dle mého názoru rozhodl soud správně. Obecně lze říci, že svoboda tisku a médií je pro demokracii důležitá a bez toho, aby novinář mohl v rámci pořadu zpřístupňovat názory, byť jsou tyto názory, alespoň dle evropského pojetí svobody projevu, zjevně mimo rámec ochrany, mohli by se média časem dostat do nežádoucího stavu, kdy se budou bát pustit do vysílání jakékoliv kontroverzní výroky z obavy před sankcemi. Samozřejmě tím nechci snižovat závažnost výroků, které byly v pořadu proneseny, ale na druhou stranu omezovat výrok na základě obsahu je vždy po právní stránce obtížné. Nese to s sebou rizika nepředvídatelnosti rozhodování, jelikož je v podstatě nemožné stanovit jednoznačná pravidla pro to, který výrok je v pořádku a který již překračuje povolenou míru. Ano, máme tady tzv. pětistupňový test, kde zejména test

nezbytnosti v demokratické společnosti má za úkol toto dilema v konkrétním případě posoudit. Je třeba si však uvědomit, že srovnávat obsah několika různých projevů je velmi obtížné, navíc, když je třeba vše zasadit do příslušného prostředí. Nutně proto při aplikaci testu bude ESLP docházet k různým rozhodnutím a nutně budou vyvolávat mnohdy rozporuplné reakce, což je však nevyhnutelné, pokud zvolíme cestu, která se bude snažit být poměrně přísná na nenávistné projevy. Trochu odlišný přístup je aplikován ve Spojených státech, k tomu ale více až v další části.

ii. M'bala M'bala proti Francii a popírání holokaustu

Na opačnou stranu se ESLP postavil v mnohem novějším případě ve věci **M'bala M'bala proti Francii**⁴⁵, kde se soud zabýval případem francouzského komika Dieudonné M'bala M'bala, známého pro své antisemitistické a extremistické názory (za ně byl mnohokrát pokutován a v některých státech mu dokonce hrozí vězení).⁴⁶ Ten v rámci své show v pařížském divadle Zenith, na závěr představení pozval na podium známého popírače holokaustu Roberta Faurissona, ten byl ve Francii mnohokrát stíhán, zejména za odmítání existence plynových komor v koncentračních táborech. Faurisson na jevišti obdržel cenu za ojedinělost a drzost, přičemž cenu obdržel od herce, který byl oblečen do kostýmu vězně z koncentračního tábora. Cena byla ve formě trojramenného svícnu, který měl na každém konci jablko.

Za toto jednání byl odsouzen k pokutě 10.000 EUR. ESLP v tomto případě stížnost shledal nepřipustnou dle článku 17 Úmluvy. Argumentoval zejména tím, že v průběhu výše popisované scény, představení nadále nemohlo být, dle názoru soudu, považováno za zábavné představení, ale jevílo se spíše jako politické shromáždění, které pod záminkou zábavného představení propagovalo anti-semitismus a popírání holokaustu. Mimo jiné proto, že představení neztělesňuje žádné téma veřejného zájmu a není žádný jiný možný výklad toho, co proběhlo na podiu než, že jde o jasnou podporu popírání holokaustu a

⁴⁵ Rozhodnutí ESLP ve věci M'bala M'bala proti Francii ze dne 20.10.2015

⁴⁶ Článek s názvem Francouzskému komikovi hrozí vězení za rasistická slova ze dne 14.10.2015
Zdroj: http://www.denik.cz/ze_sveta/francouzskemu-komikovi-hrozi-za-rasisticka-slova-zalar-20151014.html

podporu náboženské nesnášenlivosti, které nelze podřadit pod satirické či provokativní vystoupení v rozsahu, ve kterém by zasluhovalo ochranu.

Popírání holocaustu patří mezi jedno z témat, která ESLP striktně odmítá chránit, jak judikoval mimo jiné ve věci **Lehideux a Isorni proti Francii**⁴⁷, kde soud řešil otázku zpochybňování úlohy maršála Petaina v okupované Francii za druhé světové války. Došel k závěru, že v tomto případě „*nejde o jasně stanovený historický fakt-jako například Holocaust, jehož popírání nebo snaha o revizi by bylo vyňato z ochrany za použití článku 17 Úmluvy.*“⁴⁸ Tady můžeme vidět, že ESLP stanovil, že pokud jde o popírání historických faktů, tak závažných jako je holocaust, nebude třeba aplikovat limitační klauzuli obsaženou v článku 10 odst. 2 Úmluvy, ale takové výroky budou plně zbaveny ochrany za použití ustanovení o zákazu zneužití práva v článku 17 Úmluvy. Toto pravidlo soud použil například ve věci **Garaudy proti Francii**⁴⁹, které rozebírá Petr Černý v knize Právní ochrana před extremismem, kde shrnuje že, „*popírání zločinů proti lidskosti je jednou z nejzávažnějších forem rasové pomluvy vůči Židům. Negace nebo revize historických faktů tohoto druhu uvádí v pochybnost hodnoty, na nichž je Úmluva založena, zasahuje do práv jiných a je proto neslučitelné s demokracií a lidskými právy.*“⁵⁰

V následujícím období ESLP rozšířil možnou aplikaci článku 17 Úmluvy nejen na popírání historických faktů jako je holocaust, ale také za účelem ochrany demokratického zřízení a také pro nejzávažnější projevy rasismu⁵¹, nenávisti⁵² a také ochrana důstojnosti obětí. Zejména v poslední oblasti existuje mnoho rozhodnutí, kde se soud zabývá následky, jaké mohou projevy mít na oběti, například teroristických útoků 11. září 2011 ve věci **Leroy proti Francii**⁵³.

⁴⁷ Rozhodnutí ESLP ve věci Lehideux a Isorni proti Francii ze dne 23.9.1998.

⁴⁸ tamtéž §47.

⁴⁹ Rozhodnutí ve věci Garaudy proti Francii ze dne 24.7.2003

⁵⁰ ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074000539. s. 68-69.

⁵¹ Rozhodnutí ESLP ve věci Jersild proti Dánsku ze dne 23.9.1994

⁵² Rozhodnutí ESLP ve věci Gündüz proti Turkey, ze dne 4.12.2003

⁵³ Rozhodnutí ESLP ve věci Leroy proti Francii ze dne 22.4.2010

iii. Perinçek proti Švýcarsku

Prozatím jsem se zabýval zejména použitím článku 17, kdy ESLP odmítne poskytnout projevům ochranu článku 10 z toho důvodu, že jsou tak závažné, že zjevně míří proti hodnotám a zneužívají tak právo. Dále bych chtěl rozebrat některá rozhodnutí, kde ESLP aplikuje limitační klauzuli článku 10 odst. 2 Úmluvy. Zajímavým v tomto kontextu je i případ **Perinçek proti Švýcarsku**⁵⁴, kde se soud zabýval otázkou zpochybňování genocidy Arménů (poprvé šlo o jiný historický fakt než je holocaust). Turecký politik Doğu Perinçek, při svém vystoupení ve Švýcarsku zpochybnil, že masové deportace a následné útrapy Arménů v roce 1915 jde nazývat genocidou. Za toto tvrzení byl ve Švýcarsku trestně stíhán a odsouzen k pokutě. ESLP ve svém rozhodnutí judikoval nejprve ohledně použití článku 17, tak jak ho použil například u odmítání holocaustu. Došel k závěru, že nelze automaticky, bez ohledu k veškerým dalším okolnostem případu, zařadit popírání holocaustu, které je z historických důvodů považováno ustáleně za podněcování k rasové a zejména náboženské nenávisti, do stejné kategorie jako popírání nebo relativizování jiných historických faktů. Zejména proto, že v širším kontextu tato vyjádření nelze chápat jako podněcování k nenávisti nýbrž jde o příspěvek do veřejné debaty. Do své úvahy zahrnul i to, že projev byl učiněn na konferenci k připomenutí mírové konference, která ukončila první světovou válku.

Tudíž ESLP místo článku 17 přistoupil k aplikaci pětistupňového testu, zejména test legitimacy a testu nezbytnosti v demokratické společnosti. ESLP shledal, že zásah sledoval legitimní cíl, a to sice ochranu práv druhých, konkrétně potomků obětí genocidy. Větší rozbor soud provedl v posouzení, zda šlo o opatření nebytné v demokratické společnosti. Bylo třeba nastavit rovnováhu mezi právo ochranu důstojnosti obětí a právem na svobodu projevu. Soud zahrnul do kontextu také to, že pan Perinçek nepoužil ve svém projevu výrazy naznačující nenávist nebo snahu vyvolat nenávist vůči obětem. Zároveň zdůraznil, že není úkolem ESLP zkoumat, zda činy z roku 1915 je možné posuzovat jako genocidu, nýbrž pouze rozhodnout o oprávněnosti trestního

⁵⁴Rozhodnutí ESLP Perinçek proti Švýcarsku ze dne 15.10.2015, stížnost č. 27510/08

postihu za konkrétní projevy. S ohledem na výše zmíněné odmítnutí faktu, že by šlo o rasovou nebo etnickou nenávisť nebo násilí vůči Arméncům, měl se Švýcarský soud pohybovat v mezích limitační klauzule článku 10 odst. 2 Úmluvy a zásah by tak musel být velmi pečlivě odůvodněn společenskou nezbytností a být přiměřený dané situaci. Při uvážení širšího kontextu, tehdejší poměrně klidnou politickou situaci v Turecku, kde sice v té době docházelo ke sporům s Armény, tyto spory však nešlo chápat jako reakci na projevy pana Perinceka, zároveň soud vzal v úvahu dlouhou dobu, která uplynula od roku 1915 a to, že s projevů nešlo usoudit, že by autor měl v úmyslu prosazovat názor, že si Arménci zasloužili být subjektem krutostí a masakrů, které se staly, a z toho důvodu soud nepovažuje výroky za tak závažné, aby vyvolaly pobouření a emocionální trauma u Arménců. Závěrem tedy soud shrnul, že trestní postih, který obdržel pan Perincek ve Švýcarsku byl v rozporu s Úmluvou, když se soud uchýlil k jednomu z nejtvrděších možných trestů za výroky, za které to dle argumentů výše zmíněných ESLP nepovažoval za nezbytné.

Nezbývá než dodat, že tento případ ukázal, že nelze a priori považovat každé relativizování historických faktů, týkajících se krutostí spáchaných na určité skupině lidí, za zneužití práva, a tím dosáhnout možnosti aplikace článku 17 Úmluvy. Pokud nejde o holocaust (a i zde prozatím soud řešil pouze popírání holocaustu v zemích, které s ním mají přímou zkušenost, a je tak v těchto státech toto téma velmi citlivé a potenciálně zraňující pro mnoho lidí a nelze s naprostou jistotou předvídat potenciální rozhodnutí soudu, kdyby šlo o stát, který s holocaustem nemá přímou zkušenost), který vzhledem k obrovskému rozsahu a krutosti ESLP zatím vždy bez větších pochybností pod tento článek podřadil, je podle praxe ESLP nutné u ostatních projevů zkoumat kontext daného případu ve větším rozsahu, než stát přistoupí k zásahu do práva na svobodu projevu a zejména zvážit přiměřenost takového zásahu.

Úplným závěrem k tomuto případu považuji za vhodné dodat, že i v roce 2016 je toto téma v Turecku velmi citlivé, tím spíše, když jde o situaci opačnou než v případě Perincek, což dokazuje mimo jiné turecká reakce na německé

uznání těchto masakrů za genocidu. Toto uznání způsobilo politické i mediální roztržky mezi Německem a Tureckem.

iv. Le Pen proti Francii – podněcování k náboženské nenávisti

Jako posledním případem v rámci rozboru evropského přístupu k omezování nenávistných projevů bych se chtěl krátce zabývat věcí **Le Pen proti Francii**⁵⁵, kde šlo o případ známého francouzského krajně pravicového politika, toho času předsedy francouzské Národní fronty, Jean-Marie Le Pena, který v rozhovoru řekl následující slova: *„Když říkám lidem, že až bude ve Francii 25 mil. Muslimů, budeme si muset my Francouzi dávat pozor, oni často odpovídají: „Ale to už musíme dnes, pane Le Pen“. A mají pravdu.“* Za tyto projevy ho francouzský soud shledal vinným z podněcování k náboženské nenávisti a byla mu uložena pokuta 10 000 EUR. ESLP ve svém rozhodnutí shledal, že pokutou nedošlo k nedovolenému zásahu do stěžovatelova práva na svobodu projevu. Argumentace soudu v tomto rozhodnutí je krásným příkladem toho, kdy soud balancuje mezi dvěma protichůdnými zájmy. Zájmem na ochraně svobody projevu a zároveň povinnostmi, které jsou dle článku 10/2 Úmluvy s výkonem této svobody spojeny. Tyto povinnosti jsou zejména svázány s povinností nezasahovat nepřiměřeně do práv druhých. ESLP tedy v odůvodnění zopakoval již mnohokrát opakované, že svoboda projevu je v demokratické společnosti stěžejní svobodou a váže se nejen na myšlenky, se kterými souhlasíme, ale i na myšlenky, které znepokojují, šokují a urážejí. Zároveň upozornil, že Le Pen své výroky pronesl v rámci veřejné debaty na téma imigrantů a jejich integrace do společnosti.

Na druhou stranu zdůraznil, že francouzský zákon sledoval legitimní cíl, a to sice ochranu druhých. Dále ESLP zopakoval dlouhodobou tendenci bojovat proti jakékoliv formě diskriminace. Výroky byly shledány způsobilými vyvolat negativní obrázek o muslimské komunitě a vyvolat tak nesnášenlivost proti Muslimům. Závěrem dodal, že státům je v tomto ohledu ponechána vysoká míra uvážení (margin of appreciation), a je tedy na jednotlivých státech rozhodnout, kde bude limit svobody projevu u citlivých témat jako je imigrace. S ohledem na

⁵⁵ Rozhodnutí ESLP ve věci Le Pen proti Francii ze dne 20.4.2010 stížnost č. 18788/09

veškeré okolnosti případu a s ohledem na to, že Le Penovi hrozilo za jeho výroky vězení a dostal pouze pokutu, nebyla ani udělená sankce shledána jako nepřiměřená a zásah do práva na svobodu projevu byl shledán jako oprávný.

v. Shrnutí přístupu ESLP k „hate speech“

Kdybychom se měli pokusit vytvořit nějaký komplexní obrázek o přístupu ESLP k hate speech a sumarizovat výše uvedená rozhodnutí ESLP došli bychom k závěru, že ESLP v průběhu času svůj přístup k omezování svobody projevu měnil. Zjednodušeně by se dalo říci, že za posledních 20 let se ESLP posunul od poměrně liberálnějšího přístupu, který se dá rozpoznat v případě Jersild, který soud rozhodoval v roce 1994, kde poskytl poměrně širokou ochranu novináři Jerslidovi nebo v případě Ceylan proti Turecku⁵⁶, kde soud poskytl ochranu s odůvodněním, že skutečnost, že stěžovatel ve svém projevu nevyzýval k násilí, je nutné zohlednit při zvažování nezbytnosti daného zásahu a tato skutečnost ve svém důsledku převáží legitimní cíl na omezení projevu. Stejně tak například v rozhodnutí Gündüz proti Turecku⁵⁷, zdůrazňuje, že samotná obhajoba práva šaría bez vyzývání k násilí není nenávistným projevem a není možné takový projev postihnout.

V tomto samém rozhodnutí však velký senát ESLP zopakoval, to co již jednou uvedl v rozhodnutí ve věci Jersild a to sice: „ *Není pochyb o tom, že určité projevy obsahující nenávistné projevy, které jsou urážlivé pro jednotlivce nebo skupiny osob nejsou chráněny článkem 10 Úmluvy.*“⁵⁸ Jak uvádí Paolo Lobba ve svém článku o vývoji přístupu ESLP k popírání holokaustu⁵⁹, tento případ započal čtenější aplikaci článku 17 před ESLP, zejména v případech etnické nenávisti, antisemitismu a islamofobie ESLP neváhá přistoupit

⁵⁶ Rozhodnutí ESLP ve věci Ceylan proti Turecku ze dne 8.7.1999, stížnost č.23556/94

⁵⁷ Rozhodnutí ESLP ve věci Gündüz proti Turecku ze dne 14.7.2004, stížnost č. 35071/97

⁵⁸ Tamtéž §41

⁵⁹ **LOBBA, Paolo.** *Holocaust Denial Before the European Court of Human Rights: Evolution of an Exceptional Regime.* Oxford University Press, *European Journal of International Law*, 2014, **2014**(4); s.11-12

k odepření ochrany článku 10 takovými výroky,⁶⁰ a tím tak ve spojení s přísnější aplikací restriktivní klauzule článku 10 odst. 2 Úmluvy ESLP postupně směřuje k více restriktivnímu přístupu v oblasti nenávistných projevů. Velmi příkladnou ukázkou je případ Féret proti Belgii⁶¹, kde se soud již vůbec nezabýval otázkou, zda projev k násilí vyzýval, ale stačilo, že projev byl klasifikován jako nábožensky nenávistný. Nutno dodat, že k tomuto rozhodnutí je připojeno disentující stanovisko, které upozorňuje na nebezpečí, která mohou nastat při aplikaci takto stanoveného kritéria. Stejně tak výše zmiňovaný případ Le Pen proti Francii, kde výroky dle mého názoru nelze přímo zařadit do kategorie výroků vyzývajících k nenávisti.

Pokud použijeme členění projevů podle stupně závažnosti na čtyři skupiny, které uvádí Konůpka s Wintrem⁶², a to sice: 1. nenávistný projev takové intenzity či za takových okolností, že bezprostředně hrozí násilí či jiné nebezpečí, 2. nenávistný projev vyzývajících k násilí, nikoli však bezprostředně, 3. nenávistný projev bez výzev k násilí či jiným trestným činům, 4. projev, který šokuje, uráží a znepokojuje. ESLP se tak, jak dále uvádí Konůpka s Wintrem, v průběhu času posunul z bodu, kdy připouštěl omezení pouze projevů spadajících pod druhý bod, více k bodu třetímu, kdy připouští omezení i projevů, které k násilí ani jiným trestným činům nevybízí, postačí, že jsou urážlivé pro jednotlivce nebo určitou skupinu osob. Tento přístup tak ESLP ještě více vzdaluje od tradičního amerického pojetí, kterému se budu věnovat v následující kapitole. Nejvyšší soud USA tradičně zastává doktrínu bezprostředně hrozícího nebezpečí, a tím se tak nachází nejbližší prvnímu bodu výše uvedeného dělení.

Úplným závěrem bych se chtěl zamyslet nad možnými důvody, které dle mého názoru stojí za výše zmíněným přístupem ESLP. Prvně bychom se měli vrátit zpět k historickému vývoji. Svoboda projevu v Evropě nikdy v průběhu historie nedostávala větší ochrany než dnes. Nikdy nebyla osobám zaručena taková ochrana jako dnes. Ve srovnání s USA je ale evropský přístup o dost více restriktivní. Když se podíváme na události 20. století v Evropě, nelze tuto

⁶⁰ srov. výše citované rozhodnutí ve věci Norwood proti Spojenému království a rozhodnutí ve věci Pavel Ivanov proti Rusku ze dne 20.2.2007, stížnost č. 35222/07

⁶¹ Rozhodnutí ESLP ve věci Féret proti Belgii ze dne 16.7.2009, stížnost č. 15615/07

⁶² **Konůpka, P.; Wintř, J.:** *Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech*, in: *Jurisprudence* č. 5/2012, str. 33-42.

skutečnost považovat za překvapující. Nástup nacismu ve 30. letech ukázal, že příliš mnoho svobody v nesprávných rukou může vést ke katastrofálním výsledkům a je pochopitelné, že po takové zkušenosti se Evropa v druhé polovině 20. století postupně přiklonila více k doktríně bránící se demokracie. Stejně tak je třeba připomenout zkušenosti občanů států bývalého východního bloku. Pro ně svoboda projevu nebyla samozřejmostí pro většinu druhé poloviny 20. století. Je těžké si představit, že se myšlení těchto lidí, kteří byli zvyklí, že nemohli říkat, co chtěli, změnilo ze dne na den. Je sice možné tvrdit, že naopak tito lidé budou vehementněji bránit svobodu projevu právě s ohledem na svoji vlastní negativní zkušenost⁶³, ale dle mého názoru i přesto, budou v určitých situacích více nakloněni omezování svobody než lidé, kteří vyrůstali celý život ve svobodné atmosféře.

Největším aspektem, který však dle mého názoru hraje roli při posuzování evropského přístupu ke svobodě projevu je fakt, že evropská společnost s ohledem na zmiňovaný historický vývoj jednoduše není zvyklá na takovou míru svobody, jako je společnost americká. To s sebou nese i to, že si s větší mírou svobody lidé v Evropě často nejsou schopni poradit a stačí, aby přišel schopný řečník a demagog, pro kterého bohužel nebude velký problém společnost, která není schopna absorbovat spolu se svobodou i určitou zodpovědnost za své činy a za svoji budoucnost, přesvědčit, že právě on má pravdu a že jedině on zná řešení na všechny problémy.

Skutečný problém však lze shledat v tom, že lidé často věří těmto jednoduchým řešením, přičemž historie mnohokrát ukázala, že taková řešení neexistují, a i kdyby existovala, lidé, kteří v dnešním světě jednoduchá řešení nabízí, rozhodně nepatří k těm, kteří by je mohli někdy reálně nabídnout. Rozdíl mezi Evropou a USA je v tom, že ve Spojených státech se ještě nikdy takovými lidem nepodařilo dostat reálně k moci a nemohli tak napáchat odstrašující věci, které by Američany nutily k zamyšlení, jestli je opravdu správné, pokud je svoboda projevu chráněna tak široce. To ukazuje, že existují značné rozdíly mezi společnostmi v USA a v Evropě. V Evropě totiž bohužel máme příkladů, kdy lidé uvěřili a pak byli nuceni nést následky, když už bylo pozdě zabránit hrůzám,

⁶³ Srov. **Voeten, Erik**. Politics, Judicial Behavior, and Institutional Design. In *The European Court of Human Rights between Law and Politics*; Oxford University Press 2011. , 61–76.

které nastaly. Proto se jeví princip bránící se demokracie jako nutností k tomu, aby společnost v Evropě mohla nadále svobodně fungovat a zároveň byla schopná zabránit případným nastupujícím nebezpečím v podobě například extremistických hnutí, kterým by společnost sama, bez těchto omezení, nebyla schopná bezpečně odolávat. Otázky, zda je společnost, která musí bránit demokracii prostředky, které jsou často blízké právě těm, proti kterým demokracie bojuje, stále společností svobodnou a demokratickou, a kdo bude rozhodovat o tom, co ohrožuje demokracii a co nikoliv, to jsou otázky, které jsou velmi podnětné, ale obsahově by jejich zodpovězení a vypořádání se s argumenty na obou stranách by vystačilo na samostatnou diplomku a proto se jíím dopodrobna v této diplomové práci věnovat nebudu.

3) Pojem a přístup k nenávistným projevům v USA

i. První dodatek Ústavy Spojených států obecně

Přístup Američanů k nenávistným projevům, jak jsem již naznačil výše, je poněkud liberálnější. Základem pro svobodu projevu v USA je První dodatek Ústavy Spojených států amerických. Oproti evropskému přístupu definovaným zejména Úmluvou, je u amerického přístupu patrný rozdíl na první pohled. První dodatek totiž neobsahuje žádnou limitační klauzuli, žádný podklad pro možné omezení svobody projevu. Podle absolutistického přístupu soudce Blacka⁶⁴, známého zastávce textualismu a odpůrce přístupu balancování více protichůdných zájmů, dokonce První dodatek platí absolutně a jeho omezení nejsou přípustná. Je třeba dodat, že Nejvyšší soud USA tento názor nikdy nepřijal, nýbrž naopak ustáleně setrvává na stanovisku, že omezení jsou možná, pokud k tomu existuje dostačující a příhodný důvod.⁶⁵ Mimo absolutistický přístup a přístup balancování, existuje také přístup kategorický, který zjednodušeně spočívá v tom, že určité kategorie projevů nejsou chráněny a určité kategorie projevů zase naopak chráněny jsou. Odlišným právním systémem oproti kontinentálnímu, který v USA existuje, kdy větší roli ve výkladu a hledání práva mají soudci, byl hlavní silou, která formovala dnešní podobu nahlížení na První dodatek Ústavy Spojených států amerických, právě Nejvyšší soud USA. V USA se na rozdíl od Evropy uplatňuje tzv. difusní princip přezkumu ústavnosti. To znamená, že všechny soudy jsou oprávněny přezkoumávat soulad zákonů s Ústavou.

V průběhu času se postupně vyvinulo mnoho různých doktrín a principů, které umožňují za určitých okolností omezit konkrétní projev. Základním takovým obecným principem, který příkladně nastíní, jak funguje rozhodování Nejvyššího soudu USA, jde o tzv. content neutral regulations princip a content-based regulations. Rozdíl spočívá v tom, že pokud je omezení obsahově neutrální (tzn. vztahuje se na všechny projevy, bez ohledu na jejich obsah),

⁶⁴ Hugo. L. Black – soudce Nejvyššího soudu USA v letech 1937-1971

⁶⁵ STONE, Geoffrey R. *The First Amendment*. 3rd ed. New York: Aspen Publishers, c2008. ISBN 9780735569300. s. 3

podléhá pak daleko mírnějšímu přezkumu než v případě, že je omezován projev s ohledem na jeho obsah. Příkladem takového neutrálního omezení může být například zákaz billboardů na určitých místech.⁶⁶ Pokud je naopak projev postihován na základě obsahu, jak je tomu často například u nenávistných projevů, podléhá pak přísnějšímu přezkumu a z hlediska přípustnosti takového omezení, je nutné prokázat převažující zájem na omezení takového projevu.⁶⁷ Pro každou kategorii projevů, které spadají pod content-based regulation se uplatňují určité speciální principy a testy přípustnosti, které byly vytvořeny Nejvyšším soudem USA v rámci jeho rozhodovací praxe. Obecně je třeba, aby omezení, která jsou založena na obsahu konkrétního projevu, prošla nej přísnějším přezkumem. Stát musí prokázat naléhavý státní zájem na omezení takového projevu. Přičemž omezení musí být úzce formulováno k dosažení tohoto státního zájmu (narrowly tailored).⁶⁸ Na některé z nich se zaměřím následující kapitole, která bude konkrétně zaměřena právě na nenávistné projevy a jejich přípustnost pohledem judikatury Nejvyššího soudu USA. Není v rámci možností této práce věnovat se všem možným výjimkám, které ze svobody projevu americké soudy v průběhu historie vytvořili. Zaměřím se tak pouze na některé, které považuji za zásadní se zaměřením na nenávistné a jiné nebezpečné projevy.

ii. Chaplinsky v. New Hampshire - bojovná slova (fighting words) a následný vývoj

Prvním rozhodnutím, kterým bych se chtěl více zabývat, z toho důvodu, že stanovilo v oblasti urážlivých projevů první kategorii, kterou Nejvyšší soud USA nepovažuje za chráněnou, je staré rozhodnutí ve věci **Chaplinsky v. New Hampshire**.⁶⁹ Walter Chaplinsky byl příslušník sekty Svědci Jehovovi, který rozdával náboženskou literaturu na ulici. Když se kolem něj začal shromažďovat

⁶⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 2.7.1981, 453 US 490 (1981) ve věci *Metromedia, Inc. v. San Diego*.

⁶⁷ Obdobně i **HERCZEG, Jiří**. *Trestné činy z nenávisti*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie. ISBN 9788073573119. s.208

⁶⁸ **BARTOŇ, Michal**. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 9788087212424. s. 175

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 9.5.1942, 315 US 568 (1942) ve věci *Chaplinsky, v. New Hampshire*

dav lidí, kteří byli čím dál více neklidní, byl policistou upozorněn, že sice má právo na svobodu projevu, ale musí si být vědom důsledků, které to může mít. Chaplinsky v rozčilení nazval policistu jako „*bohem zatraceného vyděrače*“ a „*zatraceného fašistu*“, za což byl odsouzen dle místního zákona, který zakazoval pronášení urážlivých a posměšných výrazů, anebo někoho takovými výrazy urážet. Věc se dostala před Nejvyšší soud USA a ten rozhodnutí potvrdil s argumentací, že některé přesně specifikované a úzce vymezené kategorie projevů, jako například bojovná slova, obscénnosti nebo hanobení nebyly nikdy chráněny Prvním dodatkem. Důvodem je, že dle názoru soudu bojovná slova ve většině případů mají za cíl vyvolat odvetnou reakci a tím okamžitě narušit veřejný pořádek a zároveň nejsou nezbytnou součástí jakéhokoliv šíření myšlenek. Průměrný člověk tato slova bude vykládat tímto urážlivým způsobem a jejich obsahové sdělení je minimální. Jak říká Herczeg⁷⁰, obsahové sdělení není důležité, v těchto případech soud neposkytuje projevu ochranu z důvodu netolerovatelného způsobu, kterým je myšlenka, ať už je jakákoliv, sdělena. V následujících letech Nejvyšší soud USA toto rozhodnutí částečně aplikoval dále, ale v některých případech naopak došlo k jeho prolomení. Například ve věci *Street v. New York*⁷¹ soud rozhodl, že zákon, který zakazoval urážlivé výroky proti americké vlajce, byl protiústavní, protože nedovoleným způsobem omezoval svobodu slova, když soud neshledal dostatečně důvody, které by takové omezení ospravedlňovali. Stejně tak samotné pálení americké vlajky Nejvyšší soud USA shledal v pozdějším rozhodnutí jako chráněné Prvním dodatkem.⁷²

iii. Šíření nebezpečných myšlenek cesta k případu *Brandenburg v. Ohio*

Šíření nebezpečných myšlenek patří odjakživa k jedné z nejčastějších oblastí, ve které dochází ke střetům mezi právem na svobodu projevu a snahou států po zachování veřejného pořádku a veřejné bezpečnosti. Přístupů, které stát může

⁷⁰ **HERCZEG, Jiří.** *Trestné činy z nenávisti.* Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie. ISBN 9788073573119. s.209

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 21.4.1969 ve věci *Street v. New York*, 394 U.S. 576 (1969)

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 21.7.1989 ve věci *Texas v. Johnson*, 491U.S. 397 (1989)

zvolit je celá řada, od velice restriktivního, kdy bude preventivně potlačovat jakékoliv nebezpečné myšlenky až po přístup, kdy bude omezovat pouze takové projevy, kde bezprostředně následuje nebezpečné jednání. Spojené státy svůj přístup postupně vyvinuly od poměrně restriktivního přístupu před první světovou válkou, kdy v případě **Patterson v. Colorado**⁷³ stanovil Nejvyšší soud tzv. „bad tendency“ test, který spočíval v tom, že stát mohl omezit takový projev, který měl tendenci způsobit újmu veřejnému blahu. Jak už z této formulace je možné vycítit, jde o velmi široce formulovanou výjimku z ochrany Prvního dodatku. Podobný test byl použit i ve velmi kontroverzním případě ve věci **Whitney v. California**⁷⁴ v roce 1927, kdy Nejvyšší soud většinou rozhodl, že zákon státu California, který zakazoval jakékoliv vědomé vstoupení do jakékoliv organizace, která podporovala syndikalismus⁷⁵, je ústavní, s odůvodněním, že organizované akce v sobě obsahují daleko větší míru rizika pro veřejný pořádek a pro bezpečnost státu. Toto velmi chabé odůvodnění, by z dnešního pohledu pravděpodobně neobstálo, ovšem musíme vzít v potaz politickou situaci té doby, kdy byla všemožná anarchistická a socialistická hnutí na vzestupu a mohla tak představovat určité nebezpečí pro tradiční demokratický systém, který ve Spojených státech fungoval.⁷⁶ Ovšem i za tohoto předpokladu jde pořád o značně více restriktivní přístup ke svobodě projevu, než známe z USA dnes. Mnohem více zajímavé je konkurující stanovisko soudce Brandeise, který argumentoval tím, že souhlasí s tím, že svoboda projevu není neomezená, že je možné ji omezit v případě zjevného a bezprostředního ohrožení. Přičemž uvedl, že soud doposud nestanovil žádný test, jak určit, že riziko dosahuje takového stupně. Dle jeho názoru pouze strach z vážné újmy neospravedlní zásah do svobody projevu. Stejně tak bezprostřední nebezpečí dle

⁷³Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 15.4.1907 ve věci *Patterson v. Colorado*, 205 U.S. 454 (1907)

⁷⁴Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 16.5.1927 ve věci *Whitney v. California*, 274 U.S. 357 (1927)

⁷⁵Syndikalismus je sociální teorie, podle které výrobní prostředky (továren) mají být vlastněny kolektivem pracovníků. Významnou úlohu v s. hrají odbory (podle fr. *syndicats*). Vystupuje obvykle ve spojení s anarchismem (anarchosyndikalismus), odmítá polit. boj, polit. strany, hlásá taktiku „přímé akce“: bojkot, hosp. stávkou, všeob. (gen.) hosp. stávkou. Nejvíce se rozšířil počátkem 20. st. v románských zemích a v Již. Americe - <http://encyklopedie.vseved.cz/syndikalismus>

⁷⁶**NESS, Immanuel.** *Encyclopedia of American social movements*. Armonk, NY: Sharpe Reference, c2004. ISBN 0765680459. s 524

jeho názoru neospravedlní zásah do svobody projevu, pokud se nebezpečí nejeví jako závažná. Tím se tak přiblížil alespoň částečně pojetí, které pro omezování projevů obsahujících nebezpečné myšlenky Nejvyšší soud USA aplikuje dnes. Ještě dále se soud posunul v případě **Dennis v. Spojené státy americké**⁷⁷, kde stanovil, že soud vždy musí zkoumat závažnost hrozícího nebezpečí a přihlédnout zároveň k pravděpodobnosti s jakou reálně hrozí, že nebezpečí nastane. Ovšem i toto pravidlo dle mnohých odborníků nebylo dostatečné, jelikož stále vedlo k velké volnosti soudu v omezování svobody projevu, přičemž tato omezení byla často motivována strachem a předsudky.⁷⁸

Opravdu komplexním testem, který se používá dodnes, je test, který byl stanoven v případě **Brandenburg v. Ohio**.⁷⁹ V tomto případě soud posuzoval situaci, kdy Clarence Brandenburg, místní vůdce Ku Klux Klanu, byl odsouzen na 10 let za porušení zákona, který zakazoval obhajobu zločinu, sabotáží, násilí a terorismu jako prostředku dosažení politických a hospodářských reforem.⁸⁰ Toho se dopustil tím, že spolu s ostatními členy místní buňky Ku Klux Klanu na soukromém pozemku v rámci shromáždění které pořádali, kde byla přítomna i televize, pronesl následující slova: „*Nejsme mstivá organizace, ale pokud náš prezident i Kongres budou nadále utlačovat naši bílou rasu, je možné, že bude nějaká msta podniknuta....osobně si myslím, že negři by se měli vrátit do Afriky a židé do Izraele.*“ Tím, že se situace odehrála v rámci setkání Ku Klux Klanu, který je známá rasistická organizace, pronesl je muž před ostatními členy klanu oblečenými do tradičních kápí, přičemž někteří z nich byli natočeni kamerami, jak drží zbraně, a před nimi hořel kříž, tradiční symbol nenávisti a určitý symbol Ku Klux Klanu, toto všechno jen umocnilo odstrašující efekt, který setkání mohlo na ostatní občany mít. Soud v tomto případě jednomyslně rozhodl, že zákon a tím i odsouzení nejsou v souladu s Prvním dodatkem. V argumentaci soud výslovně stanovil, že rozhodnutí ve věci Whitney v. California bylo

⁷⁷Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 4.6.1951 ve věci Dennis v. Spojené státy americké, 341 U.S. 494 (1951)

⁷⁸WELLS, Christina E., Fear and Loathing in Constitutional Decision-Making. *Wisconsin Law Review*, 2005.(2005), s.117-119

⁷⁹Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 8.6.1969 ve věci Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444 (1969)

⁸⁰The Ohio Criminal syndicalism statute (1919) (citováno dle HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie. ISBN 9788073573119. s.206)

překonáno pozdějšími rozhodnutími a není tak možné jej nadále aplikovat. Zároveň uvedl, že v těchto pozdějších rozhodnutích je možné vysledovat určité principy, které by se daly shrnout následujícím způsobem: „*Ústavní záruky svobody projevu nedovolují státům zakazovat projevy, které obhajují použití síly nebo porušení zákona, pokud taková obhajoba není zaměřena na vyvolání nebo provedení bezprostředně hrozícího bezprávného činu a není pravděpodobné, že takový čin vyvolá.*“ Stejně tak je rozdíl mezi pojmem, „*připravovat určitou skupiny lidí k takovému činu, zocelovat ji k tomu, a samotným činem. Pokud zákon takovýto rozdíl nečiní, zasahuje nepřiměřeným způsobem do práv zaručených Prvním dodatkem.*“ Tento princip se dá interpretovat a shrnout do následujících požadavků, které jsou kladeny na konkrétní projev, aby bylo možné takový projev omezit. A to sice, jak říká například Schwartz: 1) výslovná obhajoba bezprávného činu 2) obhajoba musí vést ke konkrétnímu bezprostřednímu porušení zákona 3) musí být pravděpodobné, že takové porušení zákona nastane.⁸¹Dle mého názoru neexistuje lepší příklad, který by lépe ilustroval, jak se Nejvyšší soud USA staví k omezování nebezpečných projevů. Striktně odděluje projevy od činů a pouze v krajním případě, kdy je vysoce pravděpodobné, že bude protiprávní jednání následovat, tak zasáhne. Na rozdíl od evropského přístupu, který se mnohem více přiklání k preventivním opatřením, pokud jde o možné následky projevu.

Test z případu Brandenburg byl v následujících letech několikrát potvrzen, případy sice nesouvisely často přímo s nenávistí, tak jako Brandenburg, ale Nejvyšší soud USA musel posuzovat, otázku, zda určitý projev naplnil podmínky pro jeho omezení a aplikovat tzv. incitement test (Brandenburg test). Jedním z takových případ ve věci **NAACP v Clairborne Hardware**⁸², kde soud řekl, že zapisování si jmen černochů, kteří porušili bojkot určitých obchodů, které vlastnili běloši a jejich pozdější veřejné čtení na shromáždění spolu s prohlášením „*Pokud vás někoho chytíme v obchodě některého z těch bílých rasistů, tak vám zlomíme vaz.*“ v rámci incitement testu projde jako projev

⁸¹ **SCHWARTZ, Bernard.** "Holmes versus Hand: Clear and Present Danger or Advocacy of Unlawful Action?" *The Supreme Court Review* 1994 (1994): 209-45.s. 234

⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 2.7.1982 ve věci NAACP v Clairborne Hardware, 458 U.S. 886 (1982)

dovolený, protože dle názoru soudu nevyvolává přímou hrozbu násilí. Naopak v případě ve věci **Rice v. The Paladin Enterprises**⁸³, kde šlo o publikování knihy, která byla v podstatě návodem jak se stát nájemným vrahem, soud řekl, že kniha nespadá do žádné kategorie výjimek, které První dodatek nabízí k omezení projevů. Zabýval se i možnou aplikací incitement testu, ale přes konstatování, že případ se nejvíce blíží kategorii projevu, který by spadal pod případ Brandenburg, nakonec soud od jeho aplikace ustoupil, s konstatováním, že případ to této kategorie nespadá. Nic z výše uvedeného však, dle názoru soudu, nechrání vydavatele této knihy před soukromoprávní odpovědností. Lze dodat, že Brandenburg nebyl dosud za více než 40 let překonán a zároveň ani do větší míry otestován hraničním případem, který by ukázal, kde je hranice, kdy Nejvyšší soud USA v souladu s Brandenburgem shledá projev za tak nebezpečný, že vyvolá bezprostřední protiprávní reakci, že bude nehodný ochrany Prvního dodatku. Jak říká Bollinger a Stone „otázkou do budoucna je, zda Brandenburg je destilovanou moudrostí historické zkušenosti, která má větší šanci na přežití v budoucích časech sociální proměny, anebo se Brandenburg ukáže být pouze jednou érou mezi mnoha, kde se míra svobody projevu mění více méně s chápáním bezpečnosti a tolerance ve společnosti v daném čase.“⁸⁴

Nelze předpokládat s naprostou jistotou, zda se USA někdy odkloní od případu Brandenburg k některému z více restriktivních přístupů ke svobodě projevu, jak tomu bylo například v meziválečném období, lze však říci, že 47 let je poměrně dlouhá doba, tím pádem lze předpokládat, že by se musela společenská situace v USA radikálně změnit, aby Nejvyšší soud USA přistoupil k revizi případu Brandenburg.

V roce 1978 Nejvyšší soud USA rozhodoval zajímavý případ, také z evropského pohledu, ve věci **Collin v. Smith**⁸⁵, kde šlo o povolení pořádání pochodu v uniformách, které nosili nacisté za druhé světové války, obsahující veškeré symboly jako svastiku atd.. Ještě více kontroverzní bylo místo, kde se

⁸³ Rozhodnutí Odvolacího soudu 4. okrsku ze dne 10.11.1997 ve věci Rice v. The Paladin Enterprises, 128 F.3d 233

⁸⁴ **BOLLINGER Lee C., STONE Geoffrey R.**. *Eternally vigilant: free speech in the modern era*. Chicago, Ill: University of Chicago Press, 2003. ISBN 0226063542. s. 312-313

⁸⁵ Rozhodnutí Odvolacího soudu 7. okrsku ze dne 22.5.1978 ve věci Collin v. Smith, 578 F.2d 1197

měl pochod konat. Jednalo se o malé městečko Skokie na předměstí Chicaga, kde v té době ze 70 tisícové populace bylo 40 tisíc Židů, z čehož bylo minimálně 5 tisíc těch, kteří přežili koncentrační tábory za druhé světové války. Město Skokie vydalo několik vyhlášek, které vyžadovaly po osobách, které chtěli pořádat průvody a podobné akce, pojištění ve výši 300 tis. dolarů a zároveň zakazovaly komukoliv demonstrovat ve vojenské uniformě. To vyvolalo sérii soudních sporů, přičemž konečné rozhodnutí Odvolacího soudu pro 7. okresek potvrdil Nejvyšší soud USA. Argumentace by se dala shrnout následovně. Přestože výše zmiňovaný pochod jistě vyvolává mnoho konotací s historickými událostmi a způsobuje psychickou újmu řadě obyvatel Skokie, není možné, aby Skokie vyhláškou, která je zřejmě mířena na omezení svobody projevit nepopulární a pro někoho zraňující názory, omezovala volné šíření myšlenek. První dodatek je natolik silnou ochranou, že chrání i skupiny osob, které jsou vysoce nepopulární, a s jejich názory se v daném čase nelze ztotožnit. Právě tato ochrana, která je poskytnuta i nepopulárním skupinám osob a názorům odlišuje USA od Třetí říše, jak uvádí soud. Svastika dále dle názoru soudu sama o sobě nespadá do kategorie „bojových slov“ a proto není možné zakázat ani tento symbol sám o sobě. Příklad měl i zajímavé dovršení, když byl pochod nakonec odvolán s odůvodněním, že hrozba pochodu sloužila pouze jako nátlak na město Chicago, aby povolilo pochod tam, což se i stalo. Pochod skončil velmi neslavně, přičemž musela zasahovat policie a několik účastníků pochodu zatknout.⁸⁶

Zde je dobré připomenout, že i někteří američtí odborníci na svobodu projevu se v určitých momentech zamýšlejí, zda není evropský přístup, více chránící jednotlivce, pro některé situace vhodnější. Například Douglas-Scott říká *„takový přístup chrání lidské bytosti před následky zraňujícího jednání jiných, zejména pokud je projev mířen na skupiny osob z důvodu jejich identity...někdy stát musí zasáhnout a ukázat solidaritu se zranitelnými menšinami a ukázat závazek k rovnosti osob.“*⁸⁷ Dobré si v souvislosti s tímto případem je uvědomit

⁸⁶ **STONE, Geoffrey R.** *The First Amendment*. 3rd ed. New York: Aspen Publishers, c2008. ISBN 9780735569300. s. 88

⁸⁷ **DOUGLAS-SCOTT Sionaidh**, *The Hatefulness of Protected Speech: A Comparison of the American and European Approaches*, 7 Wm. & Mary Bill Rts. J. 305 (1999), s. 343

srovnání s některými evropskými případy týkající se například popírání holokaustu, kterým byla pokaždé ochrana striktně odmítnuta.⁸⁸ Naopak Bollinger zastává opačné stanovisko, když říká, „že princip svobody projevu je zakořeněn v představě, že nás ochrání před tím, abychom se stali otroky vlastních netolerantních impulsů, stejně tak, jako v představě uchování nesvázané svobody mluvit tak, jak si přejeme.“⁸⁹

Případ města Skokie je ukázkou toho, že americký přístup ke svobodě projevu staví tuto svobodu velmi vysoko nad ochranu jednotlivců, když odmítá umožnit omezení projevu na základě psychické újmy, kterou by mohli adresáti projevu utrpět. Musíme však vzít v úvahu, že takové omezení by určitým způsobem nabouralo nastavenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu USA. Těžko si totiž představit, že by omezení naplnilo incitement test stanovený v případě Brandenburg, stejně tak těžko je třeba souhlasit s názorem soudu, že zobrazení svastiky samo o sobě asi těžko lze považovat za bojovné slovo ve smyslu případu Chaplinsky. Stejně tak následné rozhodnutí ve věci **R.A.V. proti městu St. Paul**⁹⁰ potvrdilo, že Nejvyšší soud USA odmítá omezení, která jsou selektivní.

iv. R.A.V. proti městu St. Paul a zastrašování symboly

Dalším rozhodnutím, které velmi významným způsobem definuje americké pojetí hate speech, je výše zmiňované rozhodnutí ve věci **R.A.V. proti městu St. Paul**.⁹¹ V tomto případě Nejvyšší soud USA řešil situaci mladíka Roberta A. Viktory, který spolu s několika kamarády vytvořili malý dřevěný kříž a ten pak zapálili před domem černošské rodiny, která žila v sousedství. Viktora byl odsouzen podle místního zákona odsouzen za činy motivované předsudky. Tento zákona mimo jiné stanovil: *Kdo umístí na veřejné prostranství nebo na soukromý pozemek symbol, předmět, označení, popisek, graffiti (včetně hořícího*

⁸⁸ Například výše citovaný případ ve věci M'bala M'bala proti Francii nebo Rozhodnutí ESLP ve věci Garaudy proti Francii ze dne 24.6.2003 stížnost č. 65831/01 a Witsch proti Německu ze dne 13.12.2005, stížnost č. 7485/03

⁸⁹ **BOLLINGER, Lee C.** *The Skokie Legacy: Reflections on an "easy Case" and Free Speech Theory* Michigan Law Review 80.4 (1982): 617–633, s. 624

⁹⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 4.12.1991 ve věci R.A.V. v. město St. Paul, 505 U.S. 377 (1989)

⁹¹ Cit. výše

kříže nebo nacistické svastiky), o kterých je všeobecně známo (nebo je rozumně předpokládat, že je všeobecně známo), že vzbuzují hněv, strach nebo odpor ve druhých na základě rasy, barvy pleti, přesvědčení, vyznání nebo pohlaví, dopustí se nepřístojného chování a proviní se „přečinem“ (méně závažným trestným činem).⁹² Věc se dostala až k Nejvyššímu soudu USA, který rozhodl ve prospěch Viktory, a to sice tak, že zákon podle kterého byl Viktor obviněn je protiústavní. Důvody shledal v tom, že zákon nezakazoval veškerá „bojovná slova“ nýbrž pouze taková, která se týkají rasy, barvy pleti, vyznání, náboženství či pohlaví a ostatními se nezabýval, a tedy je implicitně dovoloval. Z toho důvodu nebyl obsahově neutrální (content neutral) a aby mohl být shledán ústavním, musel by splnit přísné podmínky pro obsahově založená omezení (content-based regulations) a to v tomto případě nemohl, protože nebyl prokázán naléhavý státní zájem na takovém omezení. Zároveň soud připomněl, že regulace bojovných slov je možná, musí však být formulována ústavně konformně.

Ve spojitosti s předešlým rozhodnutím je vhodné krátce rozebrat i rozhodnutí ve věci **Virginia v. Black**⁹³, kde se soud opět zabýval pálením kříže. V tomto případě Barry Black, který vedl shromáždění Ku Klux Klanu, spolu s dalšími byl obviněn za pálení kříže na soukromém pozemku (se souhlasem vlastníka pozemku) podle zákona státu Virginia. Zákon zakazoval jakékoliv pálení kříže s úmyslem zastrašovat. Úmysl zastrašovat byl presumován již pouhým aktem pálení kříže a důkazní břemeno prokázat, že nešlo o úmysl někoho zastrašit, leželo na obžalovaném. Black byl odsouzen k pokutě 2500 dolarů. Nejvyšší soud Spojených států ve svém rozhodnutí posuzoval několik bodů. Prvním z nich bylo, zda samotné pálení kříže s úmyslem zastrašovat lze ústavně konformně postihovat. Zde s odkazem na bohatou historii Spojených států Amerických a zkušenosti s Ku Klux Klanem, který v historickém kontextu byl mnohokrát shledán odpovědným za mnohé trestné činy spojené s nenávisť, a pálení kříže se stalo určitým symbolem nenávisť. A v mnoha lidech je způsobilý

⁹² St. Paul Bias-Motivated Crime Ordinance, St. Paul, Minn., Legis Code 292.02 (1990) (citováno dle **HERCZEG, Jiří**. *Trestné činy z nenávisťi*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie. ISBN 9788073573119. s.207).

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 7.4.2003 ve věci Virginia v. Black, 538 U.S. 343 (2003)

vyvolat s ohledem na historické zkušenosti obavu o život. Zde je možné rozpoznat určitý odraz „*true threat*“ principu, který je jednou z dalších výjimek z ochrany Prvního dodatku. Jde o situaci, kdy autor projevu sděluje úmysl uskutečnit akt nezákonného násilí vůči jednotlivci nebo vůči konkrétní skupině osob s úmyslem nebo vědomím vyvolat v dané osobě nebo skupině osob strach. Není důležité, zda autor projevu míní svou výhrůžku vážně, stačí, že je důvodně způsobilá vyvolat v osobě nebo ve skupině osob obavu o život nebo zdraví.⁹⁴ Dále soud argumentoval odkazem na výše uvedený případ ve věci *R.A.V. v. City of St. Paul*. Tam soud rozhodl, že vyhláška byla neústavní z důvodu, že byla selektivní a zvýhodňovala určité skupiny obyvatel proti jiným. Z toho důvodu nebyla obsahově neutrální, a jelikož nesplnila kritéria pro obsahově založená omezení, nebyla ústavní. V případě zákona státu Virgine šlo však dle názoru většiny o něco jiného. V souladu s *R.A.V.* je možné omezit svobodu projevu pouze určitých projevů, pokud jde právě o ty, které jsou nejzávažnější a mají největší efekt na společnost, nelze však zvýhodňovat určitá témata. Z toho důvodu i s ohledem na historický kontext je dle názoru soudu v pořádku zakázat pálení kříže s úmyslem zastrašovat, jelikož pálení kříže patří k jednomu z nejzávažnějších forem zastrašování. Navíc zákon nezvýhodňuje dle názoru soudu žádné skupiny lidí, protože se nezabývá důvodem zastrašování. Je jedno, jestli osoba zastrašuje s úmyslem zastrašit černochoy, homosexuály, muslimy nebo kohokoliv dalšího.

Druhým a s ohledem na ústavnost výraznějším problémem zmiňovaného zákona, a tím tak Blackova odsouzení bylo ono ustanovení o presumpci úmyslu zastrašit v případě pálení kříže. Toto ustanovení většina shledala za neústavní. Důvodem neústavnosti bylo, že v případě, že obviněný využije svého práva mlčet a nebude se hájit, může dojít k jeho odsouzení i v případě, že ho k pálení kříže vedl úplně jiný úmysl. Tato zkratkový závěr, který dle názoru soudu vede k neúměrnému riziku, že dojde k potlačování názorů a myšlenek dostává zákon mimo meze ústavnosti, a tím tak dělá neústavním i odsouzení Barryho Blacka.

K rozhodnutí připojil soudce Thomas a soudce Souter své disenty. Přičemž Souter nesouhlasil s tím, že pálení kříže jako takové spadá do kategorie výjimek,

⁹⁴ Rozhodnutí Odvolacího soudu 9. okrsku ze dne 28.3 2001 ve věci *Planned Parenthood v. American Coalition of Life Activists*, 290 F. 3d 1058

keré je možné omezit dle rozhodnutí R.A.V.. Rozhodnutí i mezi odbornou veřejností vyvolalo řadu kontroverzních ohlasů. Například Schauer tvrdí, že „rozdl, který vidí Nejvyšší soud USA mezi případem ve věci Black a R.A.V. je velmi těžké akceptovat. Co dělá pálení kříže více zastrašující než třeba pálení vlajky nebo pálení listí je fakt, že ztělesňuje určitou rasistickou funkci. Názor, že pálení kříže je více zastrašující, je postaveno výhradně na úsudku, že symboly, které ztělesňují určité myšlenky mají efekt, který symboly, které ztělesňují myšlenky jiné nemají.“⁹⁵ Jde tedy o obsahově založené omezení, které není neutrální a dle Schauera by tedy projev neměl být vyňat z ochrany podle podmínek stanovených v případě R.A.V.

V návaznosti na případ Black je příhodné zmínit i nedávný, a dle mého názoru poněkud kontroverzní, případ ve věci **Elonis v. United States**, kde soud řešil otázku, zda je k naplnění true threat principu⁹⁶ nutné prokazovat úmysl autora k zastrašování i v případě, že zákon o úmyslu nehovoří. Šlo o situaci, kdy Anthony Elonis byl obviněn podle, zákona, který zakazoval zveřejňování jakékoliv výhrůžky proti určitým osobám na sociálních sítích. Elonis zveřejnil text, ve kterém v podstatě hovořil o přání zabít svoji manželku. V dalším postu hovořil o úmyslu vystřílet mateřskou školku, přičemž hrozbu dokonce konkretizoval na radius 10 mil.. Nebo v dalším příspěvku hovořil o úmyslu zabít agenta FBI. Všechny tyto příspěvky zveřejnil na svém facebookovém profilu. Za výroky byl Elonis odsouzen. Nejvyšší soud USA však toto odsouzení zrušil s odůvodněním, že v případě šíření výhrůžky je třeba k naplnění principu true threat prokázat subjektivní zavinění autora projevu. Objektivní standard prý *nedostatečně odlišuje nevinné, náhodné jednání od úmyslného neoprávněného jednání*. Není důležité, že konkrétní zákon o tomto zavinění nemluví, vždy je nutné prokazovat. Disentující soudce Thomas argumentoval pro svůj nesouhlas tím, že Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí zaujal odlišné stanovisko než většina nižších odvolacích soudů, které aplikovaly princip obecného zavinění (general intent), kde stačilo, že osoba věděla o zveřejnění příspěvku a rozuměla použitým slověm v daném kontextu. Ve spojení s objektivním standardem, ve kterém se

⁹⁵ **SCHAUER, Frederick**. Intentions, Conventions, and the First Amendment: The Case of Cross-burning. *The Supreme Court Review*. 2003, **2003**, 197-230. s. 206-208

⁹⁶ Vysvětlení principu viz předchozí strana.

posuzuje, zda rozumně uvažující osoba bude konkrétní projev vykládat jako výhrůžku a vyvolá v ní strach. Přičemž dále kritizoval i fakt, že Nejvyšší soud neřekl jasně, zda postačí nedbalostní zavinění nebo bude vyžadován úmysl. Přičemž pokud by byl vyžadován úmysl zastrašit, bude podle Thomase v podstatě nemožné stíhat projevy, které obsahují opravdové výhrůžky, jelikož je velice obtížné v těchto případech úmysl prokázat.

I tento případ nám zřejmým způsobem ukazuje, že Nejvyšší soud USA se i v poslední době staví dosti extrémně na stranu svobody projevu a často tím určitým způsobem přehlíží význam újmy, kterou tím nutí strpět dotčené osoby. Jistě, svoboda projevu má v demokratické společnosti nezastupitelnou roli, ale v případě výhrůžek, které nepochybně nejsou nezbytnou součástí svobodné výměny názorů, je podle mého názoru velmi těžké vidět racionalitu za takto striktním přístupem k omezení svobody projevu.

v. Snyder v. Phelps – pobuřující projevy v. ochrana osobnosti

Dalším zajímavým případem, který Nejvyšší soud USA řešil v souvislosti s nenávistnými projevy, je případ **Snyder v. Phelps**, kde soud rozhodoval o tom, zda demonstrace proti homosexuálům na veřejném prostranství v bezprostřední blízkosti místa, kde se konal pohřeb amerického vojáka, představuje nedovolený zásah do osobnostních práv pozůstalých, nebo zda jde o projev chráněný Prvním dodatkem. V rámci demonstrace, kterou pořádala organizace Westboro Baptist Church, známá svými protesty proti sílící podpoře Spojených států vůči homosexuálům. Účastníci demonstrace v průběhu nesli transparenty s nápisy jako: „*Bůh tě nenávidí*“; „*Amerika je odsouzena k zániku*“; „*Děkujeme bohu za mrtvé vojáky*“ a další. Vše proběhlo navíc za účasti televize, čímž byl dopad na rodinu zemřelého vojáka ještě znásoben. Otec zesnulého vojáka zažaloval Westboro Baptist Church a požadoval úhradu psychické újmy, která rodině protestem vznikla. Soud dospěl k závěru, že přestože protest byl velmi pobuřující a mohl způsobit duševní újmu rodině zesnulého vojáka, nelze v souladu s Prvním dodatkem uložit Westboro Baptist Church ani jejímu vůdci povinnosti platit vzniklou újmu. Hesla, která byla na transparentech, dle názoru soudu s odkazem na svojí předchozí judikaturu

zahrnovala témata, která jsou ve společnosti běžně diskutována, a je ve veřejném zájmu, aby tato problematika byla i nadále svobodně diskutována. Není proto možné omezit někoho, kdo pořádá demonstraci na veřejném prostranství a týkající se veřejných témat. Dle názoru soudu je projev, který se týká veřejných témat přímo podstatou svobody projevu a je tak kvalifikován pro vysoký stupeň ochrany, když střeží samu podstatu demokratické společnosti a volného šíření myšlenek. To, že charakter projevu je veřejný a ne soukromý, nemůže změnit ani fakt, že si Westboro Baptist Church zvolili pro demonstraci soukromý pohřeb a spojili tak svoji demonstraci s úmrtím konkrétního člověka. Přestože soud shledal, že hesla na transparentech byla pobuřující, není to dle názoru soudu důvod, aby převážil zájem na ochraně svobody projevu. Zároveň soud upozornil, že fakt, že někdo shledá něco pobuřujícího je v zásadě založen na subjektivních názorech a mimo jiné z toho důvodu není možné, takový projev potrestat jen za to, že je pobuřující, šlo by tak o postih, založený z velké části na subjektivním názoru poroty. Projev je dle názoru soudu mocný nástroj, který může dovést lidi k slzám. Není však správné za to trestat autora projevu. Soud zdůraznil, že Spojené státy zvolily jinou cestu, a to sice chránit i takové projevy, které zraňují, a to z toho důvodu, aby nebyla narušena veřejná debata. Rozhodnutí, možná překvapivě, bylo vyneseno téměř jednohlasně, pouze soudce Alito připojil své nesouhlasné stanovisko. Argumentoval tím, že minimálně některé z transparentů přímo útočily na osobu Matthewa Syndera, když říkali např.: „*Všemocný Bůh zabil Cpt. Snydera. Zemřel v hanbě ne se ctí...pro teploušský národ Bohem prokletý.*“ Podle názoru soudce Alita, je toto důkaz, že členové Westboro Baptist Church překročili dalece hranice, kdy se vyjadřovali k tématům veřejného zájmu. Naopak zneužili pohřbu člověka, a tím znemožnili rodině uctít jeho památku a narušili tak i vzpomínky všech zúčastněných. Závěrem soudce Alito dodal, že *pro zachování společnosti, kde jsou veřejná témata otevřeně diskutována, není nezbytné dovolit brutalizaci nevinných obětí.*

I přesto, že rozhodnutí prošlo velkou většinou, někteří odborníci jako například Ardia konstatovali, že soud musí ještě více zdokonalit přístup k určení,

zda jde o projev veřejný nebo o projev čistě soukromý.⁹⁷ Pokud však budeme brát demonstraci v případě Snyder jako celek, nezbyvá dle mého názoru než souhlasit s názorem soudu, že jde o projev týkající se veřejných témat, jako je náboženství, armáda nebo homosexualita. Ve výsledku je i případ Snyder dobrou ukázkou toho, že Nejvyšší soud USA konstantně i v dnešní době zastává liberální přístup ke svobodě projevu a odmítá, pokud to není nezbytně nutné, omezovat svobodu projevu.

vi. Shrnutí amerického přístupu k omezování nenávistných projevů

Stejně jako Evropa i Spojené státy se v průběhu své historie stavěly ke svobodě projevu různě. Od více restriktivního přístupu v první polovině 20. století, až po velmi liberální přístup, který můžeme pozorovat v judikatuře Nejvyššího soudu dnes. Ve srovnání s evropským přístupem je americký přístup k nenávistným projevům, jak už jsem několikrát naznačil, více otevřený. Nedovoluje omezit projevy, pokud to není nezbytně nutné k ochraně jednotlivců před bezprostředně hrozícím nebezpečím, což Nejvyšší soud shrnul v případě Brandenburg. Zároveň se Nejvyšší soud nebrání omezení projevu, pokud jde o tzv. bojovná slova, kde dle názoru soudu nejde o příspěvek do veřejné debaty, ani o vyjádření názoru, a tudíž není důvod proč poskytovat těmto slovům ochranu Prvního dodatku. I když je třeba dodat, že od doby případu Chaplinsky byla tato kategorie omezení poněkud omezena. Zároveň, jak ukázal mimo jiné případ Snyder je stěžejní, zda konkrétní projev svým obsahem spadá do kategorie projevů na veřejné téma. Potom je omezení takového projevu velmi problematické a je třeba opravdu naléhavý převažující státní zájem na jeho omezení.

Obecně lze říci, že v souladu s ideou volného trhu myšlenek je v USA možné projevovat myšlenky, které většina společnosti považuje za nebezpečné. Aby mohl volný trh myšlenek doopravdy fungovat, je nutné požadovat obsahově neutrální omezení (content-neutral regulations), nezvýhodňovat určité kategorie osob a určitá témata, a zároveň dodržovat přísný zákaz omezování určitého úhlu pohledu na věc (viewpoint restrictions). Jedině tak může volný trh myšlenek

⁹⁷ **ARDIA**, David S., Freedom of Speech, Defamation, and Injunctions, 55 *William & Mary Law Review* 1 (2013)

opravdu fungovat. Jak říká Mill, pravda musí o svou pozici neustále bojovat, aby byla udržována jako opravdová pravda, a ne jen mrtvé dogma, o kterém někdo prohlásí, že je pravdou.⁹⁸ V obecné rovině je dle mého názoru tento liberální přístup, co nejmenšího zasahování státu do osobní sféry jedince správný. Ano, nese s sebou mnohá rizika a je proto potřeba tento přístup udržovat v rámci rozumných mezí. Ostatně ve výsledku, jako téměř u všech lidských činností, velmi mnoho záleží na osobách soudců, kteří rozhodují konkrétní případy. V Evropě, stejně tak v USA i přes odlišný základní přístup k omezování svobody, můžeme ve výsledku dojít k podobným rozhodnutím, která v mnohých případech budou poskytovat stejnou míru ochrany svobody projevu. Abychom toho docílili, musel by ESLP rozhodovat v hraničních případech více ve prospěch svobody projevu a naopak Nejvyšší soud USA by musel navzdory svojí současné tendenci rozhodovat o něco více ve prospěch ochrany individuálních práv jednotlivců, zejména více chránit před duševními útrapami, čehož by mohl docílit například pomocí zařazení takových projevů do kategorie bojových slov nebo do jiné z kategorií, kterým neposkytuje ochranu.

⁹⁸ **BARTOŇ, Michal.** Svoboda projevu: principy, garance, meze. Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 9788087212424. s. 15

IV. Závěr

1) Obecné shrnutí

Konečně docházíme do stadia, kde bychom měli celou studii určitým způsobem shrnout a vyvodit nějaké závěry. Důležitým poznatkem je zjištění, že americký přístup je opravdu poměrně vzdálený tomu evropskému. Právě zejména v oblasti hate speech jde o rozdíly, které jsou značné. Dle mého názoru je největším rozdílem přístup k ochraně individuálních práv jednotlivců. V USA jdou tyto práva často stranou svobodě projevu. Jak je patrné z analýzy konkrétních případů rozhodovaných Nejvyšším soudem USA, vždy je nutné, aby případné omezení spadalo do úzce vymezených kategorií výjimek z Prvního dodatku, který je ve svém čistě formálním znění poměrně absolutně vymezen. Přestože hlavní úloha posuzovat, co a jakým způsobem je možné omezit, přísluší Nejvyššímu soudu USA, který v této činnosti není ve své podstatě ničím vázán, staví se v současné době velmi rezervovaně k možnosti zakládat nové výjimky nebo zahrnovat nové druhy projevů pod již existující výjimky.

Pokud bychom se podívali na případ Skokie optikou ESLP a pokusili bychom se na něj aplikovat pětistupňový test, došli bychom k závěru, že omezení svobody projevu v tomto případě je naprosto v souladu s principy, které zastává ESLP, a tudíž dochází k opačnému závěru než Nejvyšší soud USA. Konkrétně není spor o tom, že nošení symbolů jako je svastika je formou projevu, na kterou dopadá článek 10 Úmluvy, obdobně jako v případě **Vajnai proti Maďarsku**. Zároveň také nebude sporu u druhého kroku, kde si klademe otázku, zda omezení je zásahem do práv stěžovatele. V tomto případě zákon zakazoval účastnit se veřejných shromáždění v historických uniformách (tedy i nacistických), což je bezesporu zásah do práv stěžovatele. Stejně tak bez problému splní tento případ třetí krok, jenž spočívá v otázce, zda je omezení provedeno na základě zákona. V tomto případě ano, šlo o městskou vyhlášku města Skokie. Dále ve čtvrtém kroku je třeba zařadit omezení pod konkrétní legitimní cíl, který sleduje. V tomto případě by s největší pravděpodobností šlo o podřazení pod legitimní cíl vztahující se k ochraně práv jiných, konkrétně židů, kteří přežili koncentrační tábory a jejich blízkých. Nejproblematičtější je

provedení kroku posledního, tedy posouzení, zda jde o omezení v demokratické společnosti nezbytné. Toto posouzení se skládá ze dvou dílčích kroků. Zaprvé, posouzení, zda je tu převládající společenská potřeba na omezení takového projevu. Zde by dle mého názoru ESLP dovedl, že s ohledem na závažnost krutostí, které nacisté páchali, a které mohou být a jistě jsou v pozůstalých hluboce zakořeněny dodnes, je více než pravděpodobné, že existuje převládající společenská potřeba na omezení projevu, který vyvolává spojení se zločinným nacistickým režimem. Tím spíše, když symboly jako svastika, a vůbec celá uniforma nacistických vojáků, nemůže mít jiný význam a být interpretována jinak než jako určitý obdiv a připomínka krutostí a zločinů, které nacisté spáchali. Navíc, když se s obsahem tohoto sdělení spojí místo plánovaného průvodu, tedy městečko s většinou židovských přistěhovalců, kteří právě před nacisty utekli a někteří z nich byli dokonce přímí přeživší z koncentračních táborů. Druhým krokem je posouzení, zda je omezení přiměřené sledovanému cíli. I v tomto případě by ESLP dle mého názoru došel k závěru, že zákaz veřejných demonstrací ve vojenských uniformách je omezením, které je vzhledem k závažnosti přiměřené. V souvislosti se závažností považuji za možné mimo omezující klauzule článku 10/2 uvažovat dokonce o použití článku 17 Úmluvy, jako například v případě M'bala M'bala proti Francii nebo Leroy proti Francii. Jelikož šlo o nacistické uniformy a podporu nebo sympatizování s nacizmem nebo jinými zločinnými režimy, které míří proti podstatě demokracie, ESLP takové případy pravidelně podřazuje pod článek 17, tedy odepírá projevu jako takovému ochranu poskytovanou Úmluvou.

Jak uvádí například Cannie a Voorhoof, tato klauzule vznikla v poválečné společnosti a tomu odpovídalo i politické klima, které panovalo v Evropě při tvorbě Úmluvy, tedy stále přetrvávající strach z fašismu a komunismu.⁹⁹ Stejní autoři ve svojí práci kritizují ESLP za aplikaci článku 17, zjednodušeně lze říci, že v podstatě odebírá apriori ochranu některým projevům a záleží pouze na ESLP samotném, které projevy podřadí pod článek 17 a vyhne se tak nutnosti aplikace přísnějších kritérií, které požaduje článek 10/2, přičemž sám o sobě

⁹⁹ CANNIE Hannes, VOORHOOF Dirk.. "The Abuse Clause and Freedom of Expression in the European Human Rights Convention: An Added Value for Democracy and Human Rights Protection?" *Netherlands Quarterly of Human Rights* 29 (1): 2011 s. 54–83., s. 57

článek 17 podle nich nepřináší záruku ochrany demokracie a jejích principů, minimálně ne větší než aplikace kritérií požadovaných v článku 10/2 Úmluvy.

2) Univerzální řešení

Než se pokusím abstrahovat z výše uvedeného nějaké konkrétní univerzální řešení, považuji za nezbytné si položit otázku, proč omezujeme svobodu projevu a co od takových omezení očekáváme. Odpovědí, která se nejvíce nabízí, může být, že omezením se snažíme chránit legitimní cíle, určité protihodnoty, se kterými je svoboda projevu třeba vyvažovat, a které v Evropě máme zakotveny zejména v článku 10/2 Úmluvy. Stručně řečeno chráníme zejména osoby a pak určité prvky státního zřízení spolu s veřejným pořádkem, který by však implicitně šel podřadit pod ochranu osob. Nelze totiž považovat svobodu projevu jako svobodu absolutní a je třeba najít hranice, kdy už určitý projev nebude chráněn a svoboda projevu ustoupí jinému právu nebo svobodě.

Když se obloukem vrátíme k postoji Johna Stuarta Milla, který říká, že svobodu projevu je možné omezit za účelem ochrany ostatních jedinců, dojdeme k závěru, že tento postoj je v Evropě dnes poměrně rozšířen a není aplikován pouze za účelem ochrany jedinců, ale často také za účelem ochrany států a zejména demokratických hodnot jako takových. Ochrana jedinců je v zásadě přijímána a i přesto že jsou značné rozdíly mezi pojetím ochrany jedince a významu svobody projevu v USA a v Evropě, obě tyto pojetí jedince chrání. V USA je ovšem význam jednotlivce mnohem méně akcentován v porovnání se svobodou projevu, která má opravdu výsadní postavení. Zároveň je kladen důraz na to, aby stát zůstal ve svých omezeních názorově (obsahově) neutrální. V Evropě naopak je moderním přístupem chránit, spíše než svobodu projevu, individuum a jeho důstojnost, případně práva menšin, ať už národnostních, náboženských nebo jiných.

V zásadě se dá říci, že v USA pokud jde o projev, který má určitý veřejný obsah nebo potenciální sdělení k tématu veřejného zájmu, ať je jakkoliv kontroverzní, urážlivý, pobuřující a podobně, bude se k jeho omezení Nejvyšší soud USA stavět jako k nepřijatelnému. Veřejná debata je totiž v USA právě prostor, kde se mají veškerá tato témata diskutovat a právě prostřednictvím

debaty si mají občané třídit svoje myšlenky a tvořit si názor na danou problematiku. V Evropě naproti tomu některá témata tabuizujeme a bereme jako nedotknutelná a debatu a odlišné názory nepřipouštíme. Jedním z takových je třeba právě ochrana demokratických principů, proti kterým nepřipouštíme jakékoliv útoky. Považuji za důležité si uvědomit, že vedle všech legitimních cílů, které omezení svobody projevu může sledovat, existují i rizika spojená s přílišným omezováním svobody projevu. Znovu bych se tady vrátil k argumentu Johna Stuarta Milla, který říká, že je nutné se seznámit i s nepravdivým názorem, abychom si pravdu neustále potvrzovali, čímž ji uchováme neustále živoucí a nestane se z ní pouhopouhé klišé. Pokud nepravdivé názory budeme neustále umlčovat, hrozí, že se dostaneme do stadia, kdy budeme slepě následovat něco, o čemž většina prohlásí, že je pravda a sami nad tím přestaneme svobodně uvažovat.

Úplným závěrem bych chtěl říci, že dle mého názoru není ideální ani jeden z popisovaných přístupů. Každý má svá pozitiva a negativa. Evropský přístup považuji za lepší v ochraně individuálních práv. Co ovšem považuji za negativní, jsou zásahy do svobody projevu v případech, kdy nejde o aktivní vyvolávání nebo nabádání k nenávisti, případně ke konkrétním činům. Někdy se zdá, jakoby ESLP ve svých rozhodnutích trpěl až přílišnou obavou z toho, aby určitá menšina například nebyla utlačovaná, že zapomíná na principy, které stojí na druhé straně. Přičemž v některých případech, kdy ESLP rozhodl ve prospěch omezení svobody projevu je více než sporné, zda daný projev mohl vyvolat konkrétní obavu, případně jinou újmu. Abych byl konkrétní, nepovažuji za správné například rozhodnutí ve věci Le Pen proti Francii, jelikož si myslím, že projevy, které Le Pen pronesl, jsou sice útočné, rozhodně nejsou přátelské a přívětivé k muslimům a jsou založeny z velké části na předsudcích, na druhou stranu však míra jejich agresivity dle mého názoru není dostatečná, aby v demokratické společnosti, která se má vyznačovat pluralitou názorů a střetáváním různých pohledů na svět, bylo nutné jejich omezení. Pravděpodobnost, že na základě takových projevů se začne šířit náboženská nenávist, je velmi málo pravděpodobná a ke konkrétním činům nepochybně tyto projevy nevybízejí. Bohužel ESLP se vydal tímto směrem, kdy projevy, které

určitým mírným způsobem útočí na určitou skupinu osob, preventivně dovoluje zakazovat a sankcionovat.

Podívejme se na největší pozitivum amerického přístupu a to sice, konzistentnost v přístupu k projevům, které mohou vyvolat nebezpečné reakce podle případu Brandenburg, ve spojení s principem obsahově neutrálních omezení, musíme konstatovat, že daleko více odráží Millův princip ochrany pouze v případech ohrožení jednotlivců a zároveň v rámci neutrálních omezení chrání princip svobody projevu jako takový. V rámci tohoto přístupu není možné potlačit názory jen proto, že útočí na některé principy, které jsou považovány za správné, a je na nich obecná shoda. I tyto názory a projevy jsou dle prvního dodatku chráněny a je třeba se s nimi vypořádat v rámci veřejné debaty, což považuji za správné. Zároveň ale i americký přístup má negativa. Za největší z nich považuji přístup k jednotlivcům. Dle mého názoru například v rozhodnutí Collin v. Smith (Skokie) měl Nejvyšší soud USA postupovat s větším ohledem na obrovskou psychickou újmu, která mohla být způsobena konkrétním jedincům. V takovýchto případech si myslím, že by americký přístup měl směřovat blíže evropskému. Co je důležité si uvědomit je to, že oba systémy jsou do značné míry ovlivněny konkrétní rozhodovací činností soudů. U amerického je to dáno povahou celého právního systému, který z velké části na precedentech stojí, avšak i evropský systém, který je založen více na psaném právu, je velmi výrazně ovlivňován konkrétní judiciální činností. Legální vymezení restriktivní klauzule článku 10/2 Úmluvy v sobě nechává velmi mnoho manévrovacího prostoru, ve kterém se ESLP může pohybovat. Je tedy na soudcích ESLP a jejich rozhodovací činnosti, zda se bude evropský přístup nadále tomu americkému vzdalovat nebo tomu bude naopak.

Oba přístupy jsou značně ovlivněné náladou a povahou společnosti, ve které jsou aplikovány. I přesto zastávám názor, že americký přístup více zohledňuje důležitost, kterou svoboda projevu v demokracii zastává. Přestože i tento přístup má svoje zřejmé mínusy, zejména v oblasti ochrany jednotlivce, považuji jej obecně za přijatelnější. Co je důležité říci, je však i fakt, že evropský přístup se může tomu americkému drobnými kroky přiblížit, a to tak, že se vrátí určitým způsobem o krok zpět a začne se více zaměřovat pouze na ochranu konkrétních

jednotlivců před hrozícím nebezpečím místo preventivního omezování projevů, které k protiprávním činům vedou jen velmi vzdáleně. Kdybych měl v krátkosti shrnout nějaké obecné principy, které považuji za aplikovatelné obecně, a které vychází z obou porovnávaných přístupů, vybral bych jako základ doktrínu obsahově neutrálních omezení, jak ji aplikuje Nejvyšší soud USA, tedy, že by omezení měla zejména zachovat veřejnou debatu, ve které bude docházet ke svobodnému střetávání různorodých názorů. Stejně tak považuji za přínosné legální vymezení legitimních cílů, které může omezení sledovat. Dále bych stejně také zachoval pouze omezení, která jsou v demokratické společnosti nezbytná. Ovšem v tomto kroku bych se klonil spíše k restriktivnímu výkladu tohoto pojmu. Problémem budou vždy určité hraniční případy, kdy by mohlo docházet aplikováním výše zmíněných principů k možným necitlivým a zraňujícím závěrům. V těchto konkrétních případech bude vždy záležet na osobě soudce, případně soudců, kteří případ budou rozhodovat. Co však považuji za důležité, je v těchto hraničních případech snaha o zachování ochrany individuálních práv jednotlivců. Do té míry, kdy je to slučitelné alespoň částečně s principy výše uvedenými. Nikdy bychom neměli zapomínat, že ochrana jednotlivců je jedním z hlavních argumentů pro omezování svobody jednotlivců, což považuji za správné.

V. Seznam použitých zkratk

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

ECHR – European Court of Human Rights

USA – Spojené státy americké

ČSSR- Československá socialistická republika

ČSFR- Česká a Slovenska Federativní Republika

R.A.V. – Robert Anthony Viktora

VI. Zdroje

1) Použitá literatura

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu: principy, garance, meze.* Praha: Leges, 2010. Teoretik. ISBN 9788087212424

BOLLINGER Lee C., STONE Geoffrey R. *Eternally vigilant: free speech in the modern era.* Chicago, Ill: University of Chicago Press, 2003. ISBN 0226063542.

ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem.* Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2008, xiv, 255 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 9788074000539.

FLEGL, Vladimír. *Člověk a lidská práva: sbírka úmluv a deklarací.* 1. vyd. Praha: Spektrum, 1990, 206 s. ISBN 8071070009.

HAVEL, Václav, *Moc bezmocných,* [S.l.: s.n., 1978]

HAWORTH, Alan. *Free speech.* New York: Routledge, 1998. Problems of philosophy (Routledge (Firm)). ISBN 0415148057. s. 19-20

HERCZEG, Jiří. *Trestné činy z nenávisti.* Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008. Právní monografie. ISBN 9788073573119.

JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova.* Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2007, 195 s. ISBN 9788090378650.

KMEC, KOSAŘ, KRATOCHVÍL, BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech.* Praha: C.H.Beck, 2012. 978-80-7400-365-3.

LOCKE, John. *Druhé pojednání o vládě.* Praha, 1992., kapitola II.

MILL, John Stuart. *On liberty.* Boston: Ticknor and Fields, 1863

NESS, Immanuel. *Encyclopedia of American social movements.* Armonk, NY: Sharpe Reference, c2004. ISBN 0765680459

PLATÓN. *Ústava.* Praha : OIKOYMENH, 2004. 80-7298-142-0, s.70

POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřátelé.* Druhé, revidované vydání. Překlad Jana Odehnalová, Josef Moural. Praha: OIKOYMENH, 2015. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 9788072982615.

STONE, Geoffrey R. *The First Amendment.* 3rd ed. New York: Aspen Publishers, c2008. ISBN 9780735569300

WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. 1. Praha: Wolters Kluwer, 2012. ISBN 978-80-7357-750-6., komentář k čl. 17

2) Odborné články

ARDIA, David S., Freedom of Speech, Defamation, and Injunctions, *55 William & Mary Law Review* 1 (2013)

BOLLINGER, Lee C..The Skokie Legacy: Reflections on an "easy Case" and Free Speech Theory, *Michigan Law Review* 80.4 (1982): 617–633

CANNIE Hannes, VOORHOOF Dirk. “The Abuse Clause and Freedom of Expression in the European Human Rights Convention: An Added Value for Democracy and Human Rights Protection?” *Netherlands Quarterly of Human Rights* 29 (1): 2011 s. 54–83.,

DOUGLA-SCOTT Sionaidh, *The Hatefulness of Protected Speech: A Comparison of the American and European Approaches*, 7 Wm. & Mary Bill Rts. J. 305 (1999),

KONŮPKA, P.; WINTR, J.: Svoboda projevu a postihování tzv. hate speech, in: *Jurisprudence* č. 5/2012

KRONHAUSER, Anne, „Militant Democracy“ and the Crisis Politics of the State-Then and now, *Legal History Blog*, 2016,

LOBBA, Paolo. *Holocaust Denial Before the European Court of Human Rights: Evolution of an Exceptional Regime*. Oxford University Press, *European Journal of International Law*, 2014, **2014**(4);

MOREHOUSE, Isaac M., *Areopagitica: Milton's Influence on Classical and Modern Political and Economic Thought*, 2009; dostupné zde:

<https://mises.org/library/areopagitica-miltons-influence-classical-and-modern-political-and-economic-thought>

SCHAUER, Frederick. Intentions, Conventions, and the First Amendment: The Case of Cross-burning. *The Supreme Court Review*. 2003, **2003**, 197-230

SCHWARTZ, Bernard. "Holmes versus Hand: Clear and Present Danger or Advocacy of Unlawful Action?" *The Supreme Court Review* 1994 (1994): 209-45

VOETEN, Erik. Politics, Judicial Behavior, and Institutional Design. In *The European Court of Human Rights between Law and Politics*; Oxford University Press 2011.

WELLS, Christina E., Fear and Loathing in Constitutional Decision-Making. *Wisconsin Law Review*, 2005.(2005),

WILKE Jürgen, Censorship and Freedom of the Press, 2013. <http://ieg-ego.eu/en/threads/european-media/censorship-and-freedom-of-the-press>

3) Prameny práva

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Listina základních práv a svobod, vyhlášená pod č. 2/1993 Sb.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy, vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.

Všeobecná deklarace lidských práv OSN z roku 1948

Ústava Spojených států amerických z roku 1787

4) Seznam použité judikatury

Rozhodnutí Odvolacího soudu 11. Okrsku ze dne 18. června 1982 ve věci South Florida Free Beaches v. City of Miami, Fla, 734 F.2d 608

Rozhodnutí ESLP ve věci Norwood proti Spojenému království ze dne 16.11.2004, stížnost č. 23131/03

Rozhodnutí ESLP ve věci Handyside proti Spojenému království ze dne 7.12.1976, stížnost č. 5493/72

Rozhodnutí ESLP ve věci Vajnai proti Maďarsku ze dne 8.7.2008, stížnost č. 33629/06

Rozhodnutí ESLP ve věci Steel a další proti Spojenému království ze dne 22.9.1988, stížnost č. 24838/84

Rozhodnutí ESLP ve věci Heinisch proti německu ze dne 21.7.2011

Rozhodnutí ESLP ve věci Szima proti Maďarsku ze dne 9.10.2012

Rozhodnutí ESLP ve věci Bucur a Toma proti Rumunsku ze dne 10.1.2013

Rozhodnutí ESLP ve věci Wille proti Lichtenštejnsku ze dne 28.10.1999

Rozhodnutí ESLP ve věci Kalaç proti Turecku ze dne 1.7.1997

Rozhodnutí ESLP ve věci Sanoma Uitgevers B. V. proti Nizozemsku ze dne 14.9.2010, stížnost č. 28274/08

Rozhodnutí ESLP ve věci Sunday Times proti Spojenému království ze dne 26.4.1979, stížnost č. 6538/74

Rozhodnutí ESLP ve věci Kruslin proti Francii ze dne 24.4.1990, stížnost č. 11801/85

Rozhodnutí ESLP ve věci Jersild proti Dánsku ze dne 23.9.1994, stížnost č. 15890/89

Rozhodnutí ESLP ve věci M'bala M'bala proti Francii ze dne 20.10.2015, stížnost č. 25239/13

Rozhodnutí ESLP ve věci Lehideux a Isorni proti Francii ze dne 23.9.1998, stížnost č. 24662/94

Rozhodnutí ve věci Garaudy proti Francii ze dne 24.7.2003, stížnost č. 65831/01

Rozhodnutí ESLP ve věci Leroy proti Francii ze dne 22.4.2010, stížnost č. 36109/03

Rozhodnutí ESLP Perinçek proti Švýcarsku ze dne 15.10.2015, stížnost č. 27510/08

Rozhodnutí ESLP ve věci Le Pen proti Francii ze dne 20.4.2010 stížnost č. 18788/09

Rozhodnutí ESLP ve věci Ceylan proti Turecku ze dne 8.7.1999, stížnost č. 23556/94

Rozhodnutí ESLP ve věci Gündüz proti Turecku ze dne 14.7.2004, stížnost č. 35071/97

Rozhodnutí ESLP ve věci Pavel Ivanov proti Rusku ze dne 20.2.2007, stížnost č. 35222/07

Rozhodnutí ESLP ve věci Féret proti Belgii ze dne 16.7.2009, stížnost č. 15615/07

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 2.7.1981, ve věci Metromedia, Inc. v. San Diego. 453 US 490 (1981)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 9.5.1942, ve věci Chaplinsky, v. New Hampshire 315 US 568 (1942)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 21.4.1969 ve věci Street v. New York, 394 U.S. 576 (1969)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 21.7.1989 ve věci Texas v. Johnson, 491 U.S. 397 (1989)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 15.4.1907 ve věci Patterson v. Colorado, 205 U.S. 454 (1907)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 16.5.1927 ve věci Whitney v. California, 274 U.S. 357 (1927)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 4.6.1951 ve věci Dennis v. Spojené státy americké, 341 U.S. 494 (1951)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 8.6.1969 ve věci Brandenburg v. Ohio, 395 U.S. 444 (1969)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 2.7.1982 ve věci NAACP v. Clairborne Hardware, 458 U.S. 886 (1982)

Rozhodnutí Odvolacího soudu 4. okrsku ze dne 10.11.1997 ve věci Rice v. The Paladin Enterprises, 128 F.3d 233

Rozhodnutí Odvolacího soudu 7. okrsku ze dne 22.5.1978 ve věci Collin v. Smith, 578 F.2d 1197

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 4.12.1991 ve věci R.A.V. v. město St. Paul, 505 U.S. 377 (1989)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu USA ze dne 7.4.2003 ve věci Virginia v. Black, 538 U.S. 343 (2003)

Rozhodnutí Odvolacího soudu 9. okrsku ze dne 28.3.2001 ve věci Planned Parenthood v. American Coalition of Life Activists, 290 F.3d 1058

5) Elektronické zdroje

<http://www.cvm.qc.ca/gconti/905/BABEL/Index%20Librorum%20Prohibitorum-1948.htm>

http://www.coe.int/cs/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures?p_auth=fxkjrSR2

<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/hate-speech>

VII. Abstrakt

Tato diplomová práce s názvem „Srovnání přístupu Evropského soudu pro lidská práva a Nejvyššího soudu Spojených států amerických k některým aspektům svobody projevu“ se zaměřuje zejména na porovnání přístupu obou zmíněných soudů k nenávisným projevům. Po úvodní kapitole, která vytyčuje cíle diplomové práce a objasňuje aktuálnost a důvody výběru daného tématu, se následně ve druhé kapitole věnuji zejména obecnému úvodu ke svobodě projevu a historickému vývoji pohledu na svobodu projevu a její význam v Evropě a v USA. V přehledu evropského historického vývoje je kapitola zaměřena zejména na významné myslitele, jako jsou John Milton a John Stuart Mill. V historickém vývoji svobody projevu v USA se zaměřuji zejména na vývoj před přijetím Prvního dodatku americké Ústavy.

Ve třetí kapitole, která se již plně věnuje rozboru současného pojetí a přístupu obou soudů k nenávisným projevům, se nejprve zabývám obecnou analýzou přístupu ESLP, na kterou navazuje rozbor konkrétních rozhodnutí ESLP. Stejně postupuji v případě USA, kdy nejprve obecně popisuji principy, na kterých stojí omezování svobody projevu v USA, a v další části rozebírám konkrétní rozhodnutí, které považuji za určující, a která tvoří základní stavební kameny v přístupu k omezování svobody projevu.

V závěrečné kapitole se pokouším shrnout rozdíly mezi oběma přístupy a nastínit co považuji za lepší v každém z nich. Pokouším se i aplikovat evropský přístup na jeden konkrétní případ, který rozhodoval Nejvyšší soud USA a ukazuji, že ESLP by dle mého názoru došel k opačnému stanovisku než Nejvyšší soud USA. V úplném závěru se zamýšlím nad ideálním řešením a abstrakcí nějakých obecně aplikovatelných principů.

VIII. Klíčová slova

Svoboda projevu, hate speech, komparace

IX. Summary

This diploma thesis titled “The comparison of the approaches of the European Court for Human Rights and the Supreme Court of the USA to some aspects of the freedom of expression” is focused mainly on comparison of both mentioned approaches to hate speech. After the opening chapter that set goals of this thesis and explains topicality of the topic and the reasons why I have chosen the topic, in second chapter the concern is focused mainly on a general introduction, historical outcome to the freedom of expression and its importance in Europe and in the USA. In the overview of European historical outcome the chapter is concerned with the thinkers as John Milton and John Stuart Mill among the others. In the historical outcome of the USA I put my interest mainly to the outcome before enacting the First amendment of the Constitution of the USA.

In third chapter, that is fully concerned with analysis of the contemporary approach of both courts to hate speech, firstly I provide general analysis of the approach of ECHR that is linked to the specific analysis of the particular decisions of the ECHR. I proceed in the same way in case of the USA, where I am describing the general principles that makes grounds for the freedom of expression and in the next part I focus to the particular decisions that are considered as a keystones of the approach to the restricting the freedom of speech.

In the final chapter I try to sum up the differences between both of the approaches. I want to draw the positive and negative aspects of both of the approaches. I attempt to use the European approach to one particular case that was decided by the Supreme Court of the USA, my goal was to show that in my opinion ECHR would come up with different judgment to the case than the Supreme Court of the USA. The very last part of the thesis is concerned with the attempt to draw a universal approach to the limitations of the freedom of speech, to draw some universal principles that would be applicable to the both environments.

X. Keywords

Freedom of expression, hate speech, comparison